

Nuoret, taide ja kulttuurihyvinvointi

Havaintoja TOSI-hankkeen taidetyöpajoista

Iina Kyttänen

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

KYTTÄNEN, IINA:
Nuoret, taide ja kulttuurihyvinvointi
Havaintoja TOSI-hankkeen taidetyöpajoista

Opinnäytetyö 72 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Tammikuu 2022

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena taideperustaisena tutkimuksena yhteistyössä TOSI - Taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita -hankkeen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää nuorten näkemyksiä ja kokemuksia taiteesta ja kulttuurista sekä niiden vaikutuksista heidän hyvinvointiinsa. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa käytettäväksi TOSI-hankkeen taidelähtöisen toiminnan suunnitteluun ja kulttuurihyvinvointipalvelujen kehittämiseen sekä tuoda näkyväksi nuorten näkemyksiä taiteen ja hyvinvoinnin suhteesta. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät.

Tutkimus toteutettiin taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen nuorille suunnitelluissa taidetyöpajoissa. Tutkimusaineistona toimi taidelähtöisissä harjoituksissa nuorten luomat tuotokset sekä ryhmätoiminnan havainnoinnin kautta saatu materiaali. Taideperustainen tutkimus tuotti monipuolisen aineiston, jonka sisällönanalyysi toteutettiin aineistolähtöisesti.

Monitasoisesta aineistosta nousi esiin tärkeitä teemoja, jotka kertoivat nuorten suhteesta taiteeseen ja kulttuuriin. Aineistossa toistui taiteen läsnäolo nuorten arjessa. Taidetta ja kulttuuria harrastettiin ja kulutettiin aktiivisesti, ja se oli läsnä erilaisissa ympäristöissä. Taiteen tekeminen ja kokeminen herätti nuorissa monenlaisia tunteita, joita pystyttiin myös käsittelemään taiteen avulla. Nuorten elämässä taide toi myös ihmisiä yhteen. Taiteita haluttiin kokea ja tehdä yhdessä muiden ihmisten kanssa ja erilaiset ryhmät ja yhteisöt koettiin tärkeiksi.

Johtopäätöksissä todetaan taiteen ja kulttuurin olevan nuorten elämässä hyvinvointia lisääviä tekijöitä. Taiteen läsnäolo arjessa, sen herättämät tunteet ja reaktiot kertovat sen positiivisista vaikutuksista hyvinvointiin. Luovuus sekä taiteen harrastaminen ja kuluttaminen osana vapaa-aikaa ovat hyvän arjen tekijöitä. Taiteen avulla voidaan saada väyliä hyvinvointia olennaisesti tukeville yhteisöllisyyden kokemuksille. Yhteisöllisyyden kautta voidaan lisätä osallisuutta, vuorovaikutusta ja johonkin kuulumisen merkityksellistä tunnetta.

Asiasanat: kulttuurihyvinvointi, taidelähtöiset menetelmät, nuoret

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KYTTÄNEN, IINA:
Youth, Art and Cultural Well-being
Insights from Art Workshops in cooperation with TOSI project

Bachelor's thesis 72 pages, appendices 1 page
January 2022

The thesis was carried out as a qualitative, arts-based research in co-operation with Art, Inclusion and Social Innovations Project. The objective of this study was to examine young people's views and experiences of art and culture and the impact they have on well-being. The purpose was to produce information for the development of Art, Inclusion and Social Innovations Project's arts-based group activity. The theoretical section explores the concepts of cultural well-being and arts-based methods.

The study was carried out in art workshops designed for young people. The data was collected through arts-based methods and participant observation and it consisted of the artwork created by the young people and material from the observation. The data was analysed through qualitative content analysis.

The data were diverse, and revealed many important themes about the relationship between young people and art and culture. The study showed that art and culture were present in their daily lives and played an important role for example as a hobby and in different environments. Experiencing and consuming art brought forth positive feelings. Art was also considered as a movement that brought people together. The young people wanted to enjoy and create art together with others in groups and communities.

The findings indicate that art and culture improve the well-being of young people. The daily presence of art and the emotions it arouses show that art has positive impacts on creativity and art hobbies are an important part of everyday well-being. Art and culture also give experiences of communality that support well-being. Communality can improve and increase participation, interaction, and the feeling of belonging.

Keywords: cultural well-being, arts-based methods, young people

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LÄHTÖKOHDAT	8
	2.1 TOSI-hanke.....	8
	2.2 Kulttuuriset oikeudet.....	10
	2.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	11
3	OPINNÄYTETYÖTÄ OHJAAVAT TEOREETTISET KÄSITTEET	13
	3.1 Viitekehys.....	13
	3.2 Yleisesti taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tutkimuksesta	14
	3.3 Kulttuurihyvinvointi	17
	3.3.1 Kulttuurihyvinvointipalvelut	19
	3.3.2 Kulttuurihyvinvoinnin toimijat	21
	3.4 Taidelähtöiset menetelmät	23
	3.4.1 Taiteen erityispiirteet	24
	3.4.2 Tunnereaktiot ja ohjaaminen	25
	3.4.3 Taide ja osallisuus.....	27
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	29
	4.1 Tutkimusasetelmana laadullinen taideperustainen tutkimus.....	29
	4.2 Kohdejoukko	30
	4.3 Aineistonkeruumenetelmät.....	31
	4.4 Sisällönanalyysi.....	32
5	TAIDETYÖPAJAT	36
	5.1 Taidetyöpajojen suunnittelu	36
	5.2 Marhaban-nuorten taidetyöpajat	38
	5.2.1 Ensimmäinen taidetyöpaja: taide ja kokemukset	39
	5.2.2 Toinen taidetyöpaja: taide ja hyvinvointi.....	40
	5.2.3 Kolmas taidetyöpaja: tulevaisuuden taidetoiminta	41
	5.3 Kehittäjänuorten työpajat	42
	5.3.1 Ensimmäinen taidetyöpaja: taide ja kokemukset	43
	5.3.2 Toinen taidetyöpaja: tulevaisuuden taidetoiminta	44
	5.3.3 Kolmas taidetyöpaja: taide ja hyvinvointi.....	45
6	NUORTEN NÄKEMYKSIÄ TAITEESTA JA KULTTUURISTA.....	46
	6.1 Taiteen läsnäolo ja merkitys arjessa	46
	6.2 Ryhmät ja yhdessä tekeminen	48
	6.3 Taiteen herättämät tunteet ja vaikutukset	50
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	53

7.1 Taide ja luovuus hyvän arjen lähteinä.....	53
7.2 Taide väylänä yhteisöllisyyden kokemukselle.....	55
7.3 Yhteenvetoa: taide ja kulttuuri hyvinvoinnin lähteenä	58
8 POHDINTA	62
8.1 Luotettavuus ja eettisyys.....	62
8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi ja jatkotutkimus	64
LÄHTEET	67
LIITTEET	72
Liite 1. Havainnointirunko.....	72

1 JOHDANTO

Taiteen ja kulttuurin vaikutuksia hyvinvoinnille tutkitaan ja tunnustetaan nykypäivänä yhä enemmän. Tutkimukset vahvistavat käsitystä siitä, että taiteella voidaan vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin positiivisesti. Nykypäivänä sosiaaliset ongelmat kuten yksinäisyys, syrjäytyminen ja eriarvoistuminen kasvavat jatkuvasti. Tiedon lisääminen taiteen hyvinvointivaikutuksista onkin erittäin tärkeää, sillä taiteen avulla voidaan tutkitusti vähentää yksinäisyyttä ja edistää osallisuutta. Taiteisiin osallistuminen on osa hyvinvoinnin toteutumista, hyvää elämänlaatua sekä kulttuurisia perusoikeuksia. Kulttuuristen perusoikeuksien näkökulmasta taide- ja kulttuuripalvelut tulee olla yhdenvertaisesti kaikkien saatavilla läpi elämän, erityisesti sellaisissa elämäntilanteissa, joissa uhkana ovat esimerkiksi mielenterveyden haasteet ja syrjäytyminen. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 7–8, 17–20.)

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on alettu huomioida entistä enemmän myös sosiaali- ja terveysalalla ja niiden vakiintumista osaksi palveluja tuetaan aktiivisesti erilaisten projektien ja hankkeiden avulla (Känkänen 2021). Tieto ja ymmärrys kulttuurihyvinvoinnin kokonaisuudesta ja taidelähtöisten menetelmien käytöstä voivat avata uusia ovia hyvinvoinnin edistämiseen.

Tämä opinnäytetyö sai alkunsa henkilökohtaisesta kiinnostuksestani taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin sekä niiden hyödyntämiseen osana sosiaalityötä. Taide ja kulttuuri oman elämäni suurena voimavarana vei minut kulttuurihyvinvoinnin ja taidelähtöisten menetelmien käsitteiden äärelle ja halusin tutkia lisää taiteen hyvinvointivaikutusten monipuolista kokonaisuutta. Pääsinkin tekemään harjoittelun ja opinnäytetyön muodossa yhteistyötä kulttuurihyvinvointia edistävän TOSI – Taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita -hankkeen kanssa. Hankkeessa tuetaan alle 30-vuotiaiden nuorten osallisuutta taidelähtöllä toiminnalla, edistetään taiteilijoiden työllistymistä sekä vahvistetaan Pirkanmaan maakunnallisia kulttuurihyvinvointipalveluja.

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin hankkeen taidetyöpajoissa, jotka järjestettiin nuorten omia toiveita kuunnellen kahdelle eri kohdejoukolle. Taidetyöpajoissa toteutettiin taidelähtöisien menetelmien avulla erilaisia harjoituksia, joiden avulla

tutkin nuorten näkemyksiä ja kokemuksia taiteesta ja kulttuurista sekä niiden vaikutuksista hyvinvointiin. Tutkimuksen aineistona toimi taidelähtöisillä menetelmillä nuorten luomat tuotokset sekä ryhmätoiminnan havainnoinnin kautta saatu aineisto.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada tietoa siitä, millainen merkitys taiteella ja kulttuurilla on nuorten elämässä ja miten taide ja kulttuuri tukevat nuorten hyvinvointia. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ja tutkimuksen aineistoa käsitellään kulttuurihyvinvoinnin ja taidelähtöisten menetelmien teoreettisten käsitteiden ja kokonaisuuksien kautta. Työssä tarkastellaan myös kulttuurisia oikeuksia, taiteen erityispiirteitä sekä tarkemmin kulttuurihyvinvointipalveluiden kokonaisuutta. Tutkimuksella tuotettua tietoa voidaan hyödyntää TOSI-hankkeen toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Se tuo esiin nuorten oman äänen ja antaa katsauksen nuorten suhteesta kulttuurihyvinvointiin.

2 LÄHTÖKOHDAT

2.1 TOSI-hanke

TOSI – Taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita -hanke on Euroopan sosiaalirahaston rahoittama kolmivuotinen (2020–2023) hanke, jota koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Hankkeen osatoteuttajina toimii Kulttuurikeskus PiiPoo sekä Tampereen Ohjaamo ja sen toiminta kohdentuu Tampereen alueelle.

Kulttuurikeskus PiiPoo tuottaa ja kehittää esteetöntä kulttuuritoimintaa ja -palveluita eri ikä- ja erityisryhmille. Monitaiteisen toiminnan ytimessä on taiteen ja kulttuurin keinoin tapahtuva yhteistoiminta sekä osallistujien hyvinvoinnin lisääminen ja elämänlaadun parantaminen. PiiPoo toteuttaa myös alueellisesti sekä valtakunnallisesti alan koulutuksia ja kehittää ja koordinoi erilaisia osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistäviä yhteis- ja monikumppanuushankkeita. (Kulttuurikeskus PiiPoo n.d.) Tampereen Ohjaamo on matalan kynnyksen palvelupaikka alle 30-vuotiaille nuorille. Ohjaamot tarjoavat monialaista ohjausta, tietoa ja tukea erityisesti nivelvaiheessa oleville nuorille ja edistää työelämään ja koulutukseen kiinnittymistä. (Mikä on Ohjaamo? n.d.)

Hankkeella on kolme päätavoitetta: tukea alle 30-vuotiaiden, palveluiden ulkopuolella olevien, työttömien ja osatyökykyisten nuorten osallisuutta taidelähtöisellä toiminnalla, edistää taiteilijoiden työllistymistä eri toimialoille sekä osallistua maakunnallisen kulttuurihyvinvointipalveluiden tarjotinmallin kehittämiseen (Taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita 2021). Hankkeessa luodaan toimintamalli matalan kynnyksen taidemenetelmiin pohjautuvaan, osallisuuden ja yhteiskehittämisen periaatteilla toimivaan yksilö- ja ryhmätoimintaan. Toiminnalla pyritään parantamaan siihen osallistuvien nuorten hyvinvointia, osallisuutta sekä työ- ja toimintakykyä. Matalan kynnyksen yhteisötaiteen menetelmiin perustuvia taideprojekteja toteutetaan yhdessä hankkeen kulttuuri-, kunta-, työllisyys- ja sote-palvelutoimijoiden kanssa. (Hankesuunnitelma 2020.) Hankkeessa pyritään edistämään nuorille suunnattujen kulttuurihyvinvointipalvelujen tarjontaa sekä tarjotaan myös nuorille mahdollisuuksia vaikuttaa palveluiden kehittämiseen ja

suunnitteluun. Osallisuuden edistäminen ja hyvinvoinnin parantaminen taiteen ja kulttuurin keinoin ovat hankkeen ydintehtäviä. (Viestintäsuunnitelma 2020.)

Hankkeen toisena tavoitteena on edistää työttömien taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksia. Hankkeessa luodaan toimialarajoja ylittäviä, yhteiskehittämiseen pohjautuvia uusia työskentelymahdollisuuksia sekä niihin liittyvä toimintamalli työllistymisen tueksi. Tunnistamalla ja kontaktoimalla työllistäjiä sekä yhdistämällä eri alojen toimijoita pyritään edistämään taiteilijoiden ansaintamalleja ja uusien työnkuvien syntymistä sekä tarjoamaan heille mahdollisuuksia edistää ja toteuttaa osaamistaan osana kulttuurihyvinvointipalveluja. (Hankesuunnitelma 2020.)

Kolmantena tavoitteena on osallistua maakunnallisen kulttuurihyvinvointipalveluiden tarjotinmallin luomiseen ja kehittämiseen sekä vahvistaa maakunnallisia kulttuurihyvinvointipalveluja. Hankkeessa kehitetyt toimintamallit pyritään yhteiskehittämisen ja palvelumuotoilun keinoin tuotteistamaan osaksi kuntien ja maakunnan sosiaali- ja terveystalouden palvelurakenteita. (Hankesuunnitelma 2020.) TOSI-hankkeen lisäksi Pirkanmaan kulttuurihyvinvointipalveluiden tarjotinmallin kehittämiseen osallistuu Taide ja kulttuuri virtaa-, Taidetta lähelle- sekä Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjaus Pirkanmaalla -hankkeet.

Opinnäytetyön merkitys hankkeen monipuolisessa kokonaisuudessa on tuottaa tietoa nuorten näkemyksistä ja tätä kautta auttaa taidelähtöisen ryhmätoiminnan suunnittelussa. Opinnäytetyön myötä järjestetyt taidetyöpajat olivat hankkeen toiminnan ensimmäiset konkreettiset askeleet nuorten kanssa toteutettavaan taidelähtöiseen toimintaan. Työpajojen myötä päästiin testaamaan erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä erityisesti etätoteutuksena. Uudet kokoonpanot ja menetelmät ryhmätoiminnassa vaativat usein harjoittelua, jotta saadaan luotua eheä, toimiva ja osallistujia palveleva kokonaisuus.

2.2 Kulttuuriset oikeudet

Suomen perustuslaissa ja YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa on turvattu yksilön kulttuuriset perusoikeudet osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti. Kaikilla ihmisillä tulee iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansallisuudesta, kielestä, uskonnosta, mielipiteestä, terveydentilasta, vammaisuudesta, sukupuolesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä huolimatta olla yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä osallisiksi taide- ja kulttuuripalveluista ja niiden kautta vahvistaa omaa sosiaalista ja kulttuurista pääomaa ja hyvinvointia. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 17—20.)

Kulttuuristen perusoikeuksien näkökulmasta on tärkeää, että taide- ja kulttuuripalvelut ovat yhdenvertaisesti kaikkien saatavilla läpi koko elämän. Näitä palveluita tarvitaan erityisesti sellaisissa elämäntilanteissa, joissa uhkana on sosiaalinen syrjäytyminen, yksinäisyys, mielenterveyden haasteet, eristäytyminen yhteiskunnasta, tarve integroitua kulttuuriin tai lisätä merkityksellisyyden kokemusta elämässä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 17—20.) Taide ei saa olla vain harvojen etuoikeus, vaan sen pitää olla kaikkien, erityisesti sosiaalityön asiakkaiden, saatavilla helposti ja matalalla kynnyksellä. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista ja laajemmin ihmisten kulttuurisista oikeuksista puhuttaessa käytetään kulttuurihyvinvoinnin kattokäsitettä (Houni, Turpeinen & Lounasto 2020, 17). Kulttuuriset oikeudet ovat kulttuurihyvinvoinnin ilmiön ydintä ja luovat pohjan sen toiminnan, kouluttamisen, tutkimuksen ja kehittämisen laajalle kokonaisuudelle (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20).

Edistämällä taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta luodaan kaikille yhdenvertaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia käyttää taide- ja kulttuuripalveluja, kehittää itseään sekä osallistua taiteisiin ja kulttuuriin niin kuluttajana kuin tekijänäkin. Kulttuurisen yhdenvertaisuuden toteutuminen mahdollistaa kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman kasvamisen ja sen myötä vahvistaa monia yksilön peruskävykkyyksiä tehdä valintoja ja toimia aktiivisesti omassa elämässään tavoilla, jotka edistävät ja luovat hyvinvointia ja mielekästä elämää sekä osallisuutta. Hyvä saavutettavuus on edellytys osallisuuden kokemukselle. (Lehikoinen & Rautiainen 2016; Lahtinen, Jakonen & Sokka 2017; Lehikoinen & Vanhanen 2017, 17.)

Sosiaalipalvelujen tarve ei tule, varsinkaan nyt koronapandemian ravisuttaessa Suomea, vähentymään, vaan päinvastoin tarve osallisuutta edistäville, syrjäytymistä ja yksinäisyyttä ehkäiseville, voimavaroja ja hyvinvointia nostattaville palveluille on suuri. Esimerkiksi TOSI-hankkeen kaltaisilla projekteilla pyritään saavuttamaan myös niitä ihmisiä, joilla ei ole omasta takaa resursseja hankkia tarvitsemiaan palveluja ja toimintoja. Kulttuuristen oikeuksien näkökulmasta on ensisijaisen tärkeää, että kulttuurihyvinvointia edistäviin hankkeisiin panostetaan nyt kun avun ja palvelujen tarve on suuri.

2.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää alle 30-vuotiaiden nuorten näkemyksiä ja kokemuksia taiteesta ja kulttuurista sekä niiden vaikutuksista heidän hyvinvointiinsa. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa käytettäväksi TOSI-hankkeen taidelähtöisen toiminnan suunnitteluun ja tätä kautta lisätä nuorten osallisuutta heille suunnattujen kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittämisessä ja toteuttamisessa. Tutkimuksella tuodaan näkyväksi nuorten omaa ääntä ja näkemyksiä taiteen ja kulttuurin suhteesta hyvinvointiin.

Tutkimuskysymyksenä on:

- Millaisia näkemyksiä ja kokemuksia nuorilla on taiteesta ja kulttuurista, sekä niiden vaikutuksista hyvinvointiin?

Tutkimuskysymystä tarkentavina apukysymyksinä on:

- Millainen merkitys taiteella ja kulttuurilla on nuorten elämässä?
- Miten taide ja kulttuuri tukee nuorten hyvinvointia?

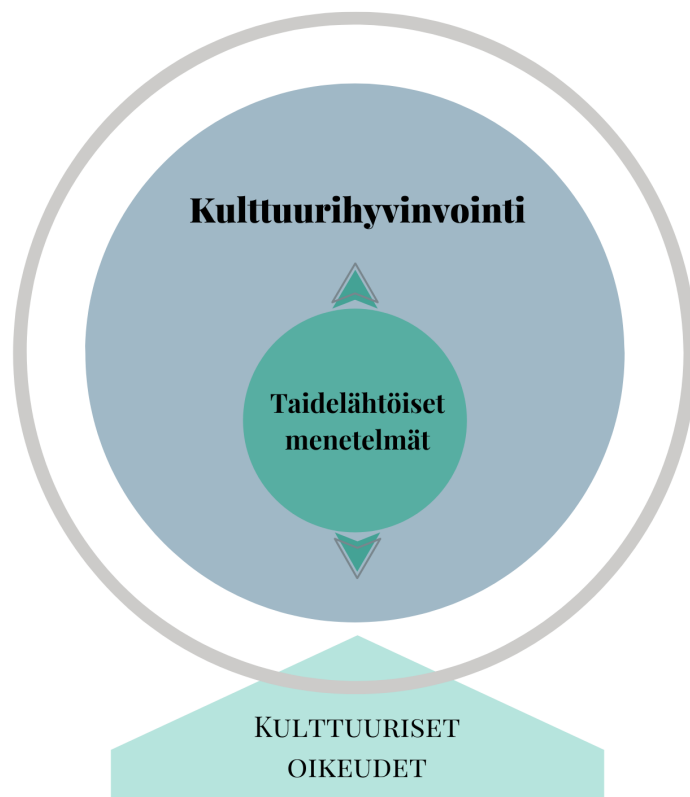
Tutkimusaiheen rajaamiseen vaikuttivat yhteistyöhankkeen toiveet sekä omat intressini niin tutkittavan kohderyhmän kuin aihepiirinkin osalta. Hankkeen osalta sain vapaat kädet ideoida tutkimusta haluamallani tavalla. Tutkimuksella pyritään

tuottamaan tietoa nuorten omista kokemuksista, näkemyksistä ja toiveista kulttuurihyvinvoinnista ja taidelähtöisten menetelmien käytöstä. TOSI-hankkeen yksi päätavoitteista ja koko toimintaa ohjaavista periaatteista on osallisuuden lisääminen. Tutkimuksella pyritään selvittämään, mitä hankkeen tulevan toiminnan kohderyhmänä olevat nuoret kokevat ja toivovat, jotta toimintaa voidaan suunnitella todellisista tarpeista lähtien. Tutkimuskysymyksen tarkentavat apukysymykset rajaavat tutkimusta ja antavat taidetyöpajoille ja niissä toteutetuille menetelmille suunnan ja teemat.

3 OPINNÄYTETYÖTÄ OHJAAVAT TEOREETTISET KÄSITTEET

3.1 Viitekehys

Tämän opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten (kuvio 1) muodostavat kulttuurihyvinvoinnin ja taidelähtöisten menetelmien käsitteet, jotka ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Kulttuurihyvinvointia voidaan edistää taidelähtöisiä menetelmiä käyttämällä esimerkiksi erilaisissa ryhmätoiminnoissa. Taidelähtöisillä menetelmillä luodaan taiteen parissa toimiville yksilöille ja ryhmille taiteen ja kulttuurin avulla osallisuutta ja hyvinvointia. Toisaalta taidelähtöiset menetelmät ovat toimineet kulttuurihyvinvoinnin käsitteen lähtökohtana, kun taidelähtöisen toiminnan vaikutuksia ihmisten hyvinvoinnille on alettu tunnistaa ja ymmärtää paremmin. Kulttuurihyvinvoinnin ja taidelähtöisten menetelmien teorioiden pohjalla vaikuttaa näkemys kulttuurisista oikeuksista, joiden mukaan kaikilla ihmisillä tulee olla yhdenvertaiset oikeudet osallistua, tehdä ja kokea taidetta ja kulttuuria.

KUVIO 1. Tutkimuksen viitekehys

3.2 Yleisesti taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tutkimuksesta

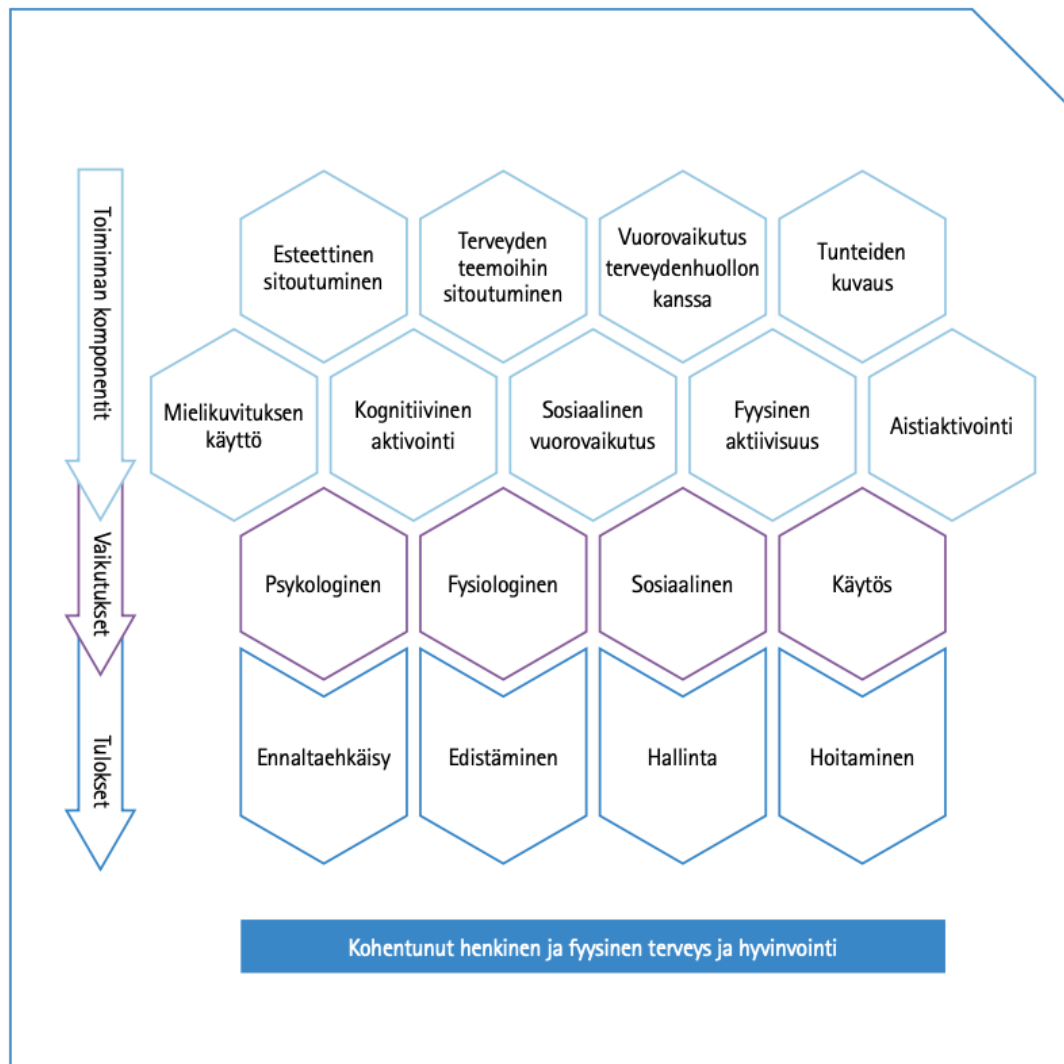
Taiteen ja kulttuurin menetelmien käyttäminen ja niiden positiivisten vaikutusten ymmärtäminen alkoivat saada aiempaa laajempaa yhteiskunnallista kiinnostusta jo 1990-luvulla. Tähän aikaan myös Suomessa kulttuurihyvinvointialan järjestäytynyttä toimintaa aloiteltiin. Suomi oli muiden Unescon jäsenmaiden kanssa mukana YK:n ja Unescon aloitteesta käynnistyneessä Arts in Hospital -hankkeessa. Hankkeen tavoitteena oli liittää taide- ja kulttuuritoimintaa osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon hoitotyötä sekä lisätä viihtyisyyttä hoitolaitoksissa. Hanke toimi alkusysäyksenä monille taide- ja kulttuuritoiminnan kehittämishankkeille ja tutkimuksille. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 11; Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 33.)

Viimeisen vuosikymmenen aikana taiteen ja kulttuurin merkitystä ihmisten laajalajaiselle hyvinvoinnille on tutkittu kattavasti. Tieteellisten tutkimusten tulokset ovat kiistattomia ja kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä, osana kokonaisvaltaista hyvää elämää tunnustetaan ja tunnustetaan yhä paremmin. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2020.) Hyvinvointi on yksilön kokemaa psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvää oloa, johon vaikuttavat useat yksilölliset, kulttuuriset, taloudelliset, materiaaliset, sosiaaliset ja poliittiset tekijät. Hyvinvointi on moniulotteinen ja kokemuksellinen ilmiö, jonka määrittely on aina sosiaalisesti ja kulttuurisesti sitoutunutta. Siihen kuuluu niin objektiivisesti mitattavia asioita, kuin subjektiivisia kokemuksia, tulkintoja ja arvostuksia. Hyvinvoinnin keskeisiä tekijöitä ovat terveys, toimijuus, toimintakyky, elinympäristö, osallisuus, ihmissuhteet, toimeentulo, yhteisöllisyys, mielekäs tekeminen sekä peruskulttuurin turvallisuus. (Liikanen 2010, 37; Laitinen 2017a, 20—21.)

Tutkimuksellista näyttöä taide- ja kulttuuritoiminnan vaikuttavuudesta tarvitaan, jotta toimintaa voidaan integroida osaksi sosiaali- ja terveysalan työtä ja käytäntöjä. Sosiaali- ja terveysalan sektorilla toimiessa on erittäin tärkeää, että työn suunnittelu, toteutus ja arviointi perustuu tutkittuun tietoon. Tutkimustietoon perustuvan päätöksenteon ihanne on nykypäivänä vahvassa asemassa ja erityisesti terveysalalla toiminnalta ja palveluilta vaaditaan tutkimuksellista näyttöä sen voimakkaasti säädellyn luonteen takia. Tutkimuksien avulla luodaan sosiaalisesti,

kulttuurisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla pohjaa taidetta, kulttuuria ja hyvinvointia yhdistävälle käytännön työlle ja sen kehittämiseksi erilaisissa toimintaympäristöissä. (Kaattari & Suksi 2019, 36; Houni, Turpeinen & Vuolasto 2020, 38—39.)

Maailman terveysjärjestö WHO julkaisi marraskuussa 2019 kattavan raportin taiteen vaikutuksista terveyden ja hyvinvoinnin haasteisiin. ”What is the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review” -julkaisu kattaa yli 3500 tutkimusta ja tähän mennessä laajin aiheesta tehty tutkimus. Raportti todistaa että taide- ja kulttuuritoimintaan osallistuminen niin taiteen tekijänä kuin koki-janakin voi ehkäistä monia erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia. Taiteen kautta voidaan löytää lääketieteen ulkopuolisia ratkaisuja erilaisiin terveyshaasteisiin. (Fancourt & Finn 2019, 7, 52—57.)

KUVIO 2. Taidetoiminnan ja hyvinvoinnin yhteydet (Houni, Turpeinen & Vuolasto 2020, 42)

WHO:n raportin pohjalta luodussa kuviossa (kuvio 2) on loogisesti tiivistettynä malli, joka linkittää taidetoiminnan ja terveyden toisiinsa. Raportissa esitetään erilaisia keskeisiä taidetoimintaan liittyviä komponentteja ja osatekijöitä, jotka vaikuttavat terveyteen ja hyvinvointiin. Näitä ovat esimerkiksi mielikuvituksen käyttö, aistien aktivointi, tunteiden herättäminen ja sosiaalinen vuorovaikutus. Erilaiset taiteen tekemiseen ja kokemiseen liittyvät komponentit voivat herättää ja laukaista psykologisia, fysiologisia, sosiaalisia sekä käyttäytymiseen liittyviä vaikutuksia. Kuvion mukaan näillä vaikutuksilla saadaan tuloksia ennaltaehkäisy-, edistämisen, hallinnan ja hoidon osa-alueilla. Esimerkiksi psykologiset vaikutukset voivat näkyä tunteiden säätelyn parantumisessa ja itseluottamuksen vahvistumisessa. Fysiologisia vaikutuksia voivat olla matalampi stressihormonitaso sekä tehostunut immuunitoiminta. Sosiaalisiin vaikutuksiin kuuluvat sosiaalisen tuen lisääntyminen sekä yksinäisyyden ja eristyneisyyden väheneminen. Käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä voivat olla terveellisemmät elämäntavat sekä erilaisten taitojen kehittyminen. (Fancourt & Finn 2019, 2—5.) Tämän opinnäytetyön taidetyöpajoissa pyrittiin taidelähtöisten menetelmien avulla nuoria pohtimaan taiteen herättämiä tunteita, aktivoimaan aisteja, kannustettiin heitä unelmoimaan ja käyttämään mielikuvitusta ja olemaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Esimerkiksi näiden taidetoiminnan komponenttien kautta pyrittiin pohtimaan ja saamaan aikaan hyvinvointia edistäviä psykologisia ja sosiaalisia vaikutuksia.

Taide ja kulttuuritoiminta on liitetty tutkimuksissa myös useisiin positiivisiin sosiaalisiin vaikutuksiin, joita ovat esimerkiksi sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden lisääminen sekä yksinäisyyden ja syrjäytymisen vähentäminen. Taidetoimintaan osallistuminen voi positiivisesti vaikuttaa myös sosiaalisen pääoman kasvamiseen. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan resursseja, jotka perustuvat sosiaalisiin suhteisiin, toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksiin ja erilaisten yhteisöjen vastavuoroisiin ja luottamuksellisiin jäsenyyksiin. Taidetoiminta voi vahvistaa aktiivista toimijuutta, sosiaalisia verkostoja sekä kykyjä ja mahdollisuuksia toimia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, yhteisöissä ja ympäristöissä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 16—17; Laitinen 2017a; Howarth 2017, 4—5.) TOSI-hankkeen toiminta pyrkii osallisuuden lisäämiseen ja syrjäytymisen vähentämiseen taide-toiminnan keinoin. Opinnäytetyön tiimoilta järjestetyt taidetyöpajat ovat juuri sitä

toimintaa, jolla pyritään aktivoimaan nuoria ja luomaan heille hyvinvointia taiteen moninaisin keinoin.

3.3 Kulttuurihyvinvointi

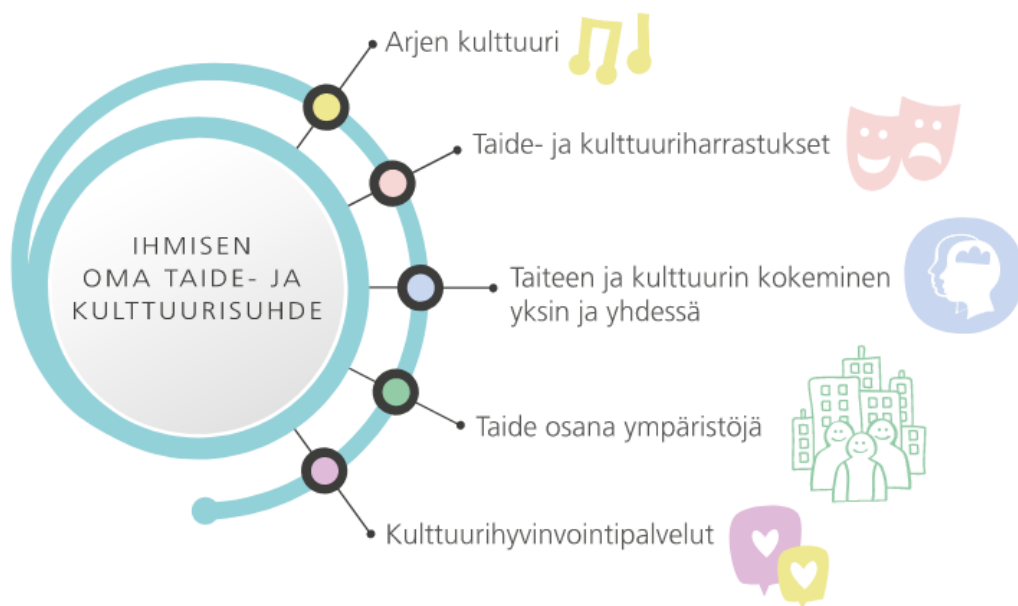
Kulttuurihyvinvointi on suhteellisen uusi käsite, joka on kehitetty vuosina 2021–2013 käynnistyneessä Kulttuurihyvinvointia Turussa -yhteistyöhankkeessa (Kulttuurihyvinvointi 2021). Käsite alkoi vakiintua Suomessa 2010-luvulla taiteen ja kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia, sekä laajemmin ihmisten kulttuurisia oikeuksia kuvaavaksi kattokäsitteeksi. Kulttuurihyvinvoinnin määrittelyn keskiössä on ihmisen yksilöllinen tai yhteisöllinen kokemus siitä, että taide ja kulttuuri lisäävät hyvinvointia tai ovat yhteydessä siihen. Kulttuurihyvinvoinnin käsite on laaja ja moniulotteinen. Se kattaa niin ihmisoikeuksiin liittyvät humanistiset ja kulttuuriset oikeudet, kuin inhimillisen kokemusmaailman, tavat ja tottumuksetkin. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 21–22; Houni ym. 2020, 17.) Kulttuurihyvinvoinnin kansainvälinen käsite ja sen määrittely hakevat vielä vakiintunutta muotoaan, vaikkakin taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia tutkitaan runsaasti ympäri maailmaa.

Turun ammattikorkeakoulussa kulttuurihyvinvoinnin tutkimus- ja kehitystyötä tekevät Liisa-Maria Lilja-Viherlampi ja Anna-Mari Rosenlöf (2019) määrittelevät kulttuurihyvinvoinnin käsitettä kolmen kokonaisuuden kautta. Ensimmäinen osa-alue sisältää yksilön omat kokemukset taiteen ja kulttuurin vaikutuksista ja merkityksistä omaan tai toisten hyvinvointiin. Kokemus perustuu aina yksilön omaan taidesuhteeseen, kulttuurisuuteen sekä kulttuuriosallisuuteen, sekä kytkeytyy henkilökohtaisiin kulttuurisiin tarpeisiin. Toinen osa-alue käsittää kulttuurihyvinvoinnin ilmiönä, jossa taiteella ja kulttuurilla on yhteyksiä ja vaikutuksia niin yksilön kuin yhteisönkin terveydelle ja hyvinvoinnille. Näitä vaikutuksia voidaan havaita ja tutkia, sekä tietoisesti edistää mahdollistamalla taiteen ja kulttuurin saatavuutta. Kolmas osa-alue on kulttuurihyvinvointiala, joka tutkii, kehittää ja kouluttaa alaan liittyviä toimintatapoja ja osaamista. Kentällä edistetään ja rakennetaan eri taiteenalojen, sosiaali-, terveys-, kasvatus- ja hyvinvointialojen moniammatillista yhteistyötä ja sen myötä syntyviä sisältöjä, menetelmiä ja tietoa. ”Kulttuurihyvinvoinnin voidaan todeta olevan hyvinvointia kulttuurissa, kulttuurista

ja kulttuurilla – yksittäisille ihmisille, ryhmille ja yhteisöille.” (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 21—22.)

Kuviossa 3 eritellään kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksia ihmisen oman taide- ja kulttuurisuhteen kautta. Yksinkertaisimmillaan kulttuurihyvinvointi on arjen kulttuuria: inhimillistä yhteydenpitoa ja vuorovaikutusta, vastavuoroisuutta ja toimintaa sekä merkityksellistä elämää. Arkielämän mielekkyys ja merkityksellisyys on edellytys fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Arjen kulttuuri on jokaisen yksilön oman näköistä elämää, jonka kiinteäksi osaksi kulttuuriset sisällöt ja merkitykset ovat muotoutuneet. Ne ovat osa ihmisen koko elämänkaarta, tottumuksia ja arvomaailmaa. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20; Liikanen 2010, 25.)

KULTTUURIHYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA

KUVIO 3. Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksia (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 22)

Kulttuurihyvinvointi voi olla myös kulttuurin keinoin tapahtuvaa ilmaisua ja vuorovaikutusta sekä taideharrastuksia. Se voi tapahtua niin yksin kuin ryhmässäkin. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 21.) Tutkimusten mukaan taidetta yli sata tuntia harrastava ihminen voi psyykkisesti paremmin kuin ne, joilla ei ole taidehar-

rastusta tai tuntimäärä jää alle sadan. Mitä enemmän ihmisellä on erilaisia kulttuuri- ja taideaktiviteetteja, sitä paremmat ovat tulokset terveystieteissä. (Houni ym. 2019, 18.)

Kolmas kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuus on taiteen ja kulttuurin kokeminen vastaanottamalla ja osallistumalla taidetta tarjoaviin tilaisuuksiin ((Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 21). Taiteen hyvinvointivaikutukset eivät siis vaadi itse taiteen tekemistä, vaan jo taiteesta nauttiminen tekee monella tavalla hyvää. Esimerkiksi musiikin kuuntelun vaikutuksia hyvinvoinnille on tutkittu paljon. Musiikki on monella tapaa kiinteä osa monen arkea ja se vaikuttaa ihmisiin hyvin kokonaisvaltaisesti. Jo pelkästään kuuntelemalla musiikkia tai nauttimalla konsertista toisten ihmisten kanssa, luomme yhteisöllistä kokemusta, joka voi tuoda positiivista energiaa ja vahvistaa tunnetta omista voimavaroista (Huhtinen-Hildén 2019, 27). Opinnäytetyön taidetyöpajoissa päästiin kokemaan kaikkia näitä kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksia. Työpajoihin osallistujat pääsivät tekemään ja kokemaan taidetta, keskustelemaan siitä vastavuoroisesti muiden kanssa, saamaan kokemuksia ja yhteisöllisyyden tunteita.

Kulttuurihyvinvoinnin neljäs ulottuvuus on kulttuurihyvinvointipalvelut. Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat laaja kokonaisuus ja tämän tutkimuksen kannalta oleellisin kulttuurihyvinvoinnin osa-alue TOSI-hankkeen kehittäessä juuri kulttuurihyvinvointipalvelujen kenttää. Kulttuurihyvinvointipalveluihin ja sen parissa toimijoihin perehdytäänkin syvemmin seuraavissa luvuissa.

3.3.1 Kulttuurihyvinvointipalvelut

Taiteen hyvinvointivaikutusten valtakunnallinen yhteyspiste Taikusydän (2017) määrittelee kulttuurihyvinvointipalvelujen olevan ”asiakas- ja tarvelähtöisiä, matalan kynnyksen räätälöitäviä palveluita, joilla on julkilausuttu terveyttä ja hyvinvointia edistävä tavoite”. Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat vakiintuneita ja testattuja palveluja, joiden kautta taide voidaan integroida entistä mittavammin kiinteäksi osaksi yhteiskuntaa ja sen kansalaisia hyödyttävää palvelukokonaisuutta.

Kulttuurihyvinvointipalveluita kehitetään ja toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä. Työtä tekevät niin taiteen ja kulttuurin kuin sosiaali-, terveys- ja kasvatusalankin ammattilaiset. (Taikusydän 2017.)

Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat laaja kokonaisuus erilaisia osallistavia ja yhteisöllisiä taidetoimintoja. Palveluja ovat esimerkiksi taidetyöpajat, osallistava yhteisötaiteellinen toiminta, taideterapiat, taide- ja kulttuuritoiminnan mahdollistaminen, taiteen menetelmiä hyödyntävät kuntoutukset sekä kulttuurihyvinvoinnin koulutukset. Oleellista kulttuurihyvinvointipalvelujen toteutuksessa on palvelujen vieminen uusiin ympäristöihin ja tekeminen saavutettavaksi juuri niille ihmisille ja yhteisöille, joiden mahdollisuudet tarjolla olevien palvelujen käyttämiselle ovat jostain syystä estyneet. Näitä paikkoja ovat esimerkiksi erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluyksiköt, kuten kuntoutuslaitokset, ensi- ja turvakodit, vankilat, hoivakodit ja sairaalat. (Taikusydän 2017; Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 28—29.)

Palvelujen takaaminen yhdenvertaisesti myös ihmisille, joiden palvelujen piiriin hakeutuminen on rajoittunutta, on erittäin tärkeää juuri kulttuuristen oikeuksien näkökulmasta, jotka ovat oleellinen osa kulttuurihyvinvoinnin ja TOSI-hankkeen arvopohjaa. Kaikilla ihmisillä tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua palveluihin ja tulla hyväksytyksi ja näkyväksi omana itsenään niin omassa elinpiirissään kuin yhteiskunnassakin. Monimuotoisilla kulttuurihyvinvointipalveluilla voidaan tukea kaikkien väestöryhmien yhdenvertaista osallisuutta ja toimijuutta. (Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017, 4—5.)

Palvelujen ulkopuolella ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tavoittamiseen pyrkii myös TOSI-hanke. Hankkeen avulla pyritään saavuttamaan sosiaalihuollon työikäisiä asiakkaita, jotka ovat työelämän ja palveluiden ulkopuolella ja vaikeasti tavoitettavissa. Heillä on voinut olla aiemmin vaikeuksia sitoutua palveluihin tai kokevat elämässään muita haasteita esimerkiksi mielenterveyden tai velkaantumisen kanssa. Hankkeessa kehitetään matalan kynnyksen osallisuutta tukevia kulttuurihyvinvointipalveluita, joilla pyritään lisäämään nuorten toimintakykyä kokonaisvaltaisesti ja tukemaan heidän kiinnittymistään yhteiskuntaan. (Hankesuunnitelma 2020.)

3.3.2 Kulttuurihyvinvoinnin toimijat

Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen yhteiskunnassa vaatii monen toimijan yhteistä panostusta. Se käsittää eri tason toimijat niin valtiosta kolmannen sektorin järjestöihin ja yksityiseen sektoriinkin. Suomessa vuonna 2010 käynnistynyt valtakunnallinen toimintaohjelma ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia (Taiku)” oli merkittävä tunnustus ja sysäys laajalle hallinnonalat ylittävälle yhteistyölle kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi. Toimintaohjelman tavoitteena oli ”että jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan ja että kulttuurin vaikutukset ihmisen hyvinvointiin on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasolla”. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 7.) Nyt vuonna 2022 toimintaohjelman tavoitteiden ja toimenpide-ehdotusten toteuttamista jatkaa opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön perustama kulttuurihyvinvoinnin yhteistyöryhmä Taiku3. Yhteistyöryhmän tavoitteena on sitoa taide- ja kulttuuritoiminta entistä vahvemmin osaksi monialaista hyvinvoinnin edistämistä. (Valtioneuvosto 2020.) Kulttuurihyvinvoinnin edistämässä valtion tehtävänä on erilaisten toimintaohjelmien ja lainsäädännön kautta ohjata kehitystä (Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017).

Maakuntien tehtävänä on toteuttaa strategisen tason toimintasuunnitelmat sekä rakenteet, joissa kulttuurihyvinvoinnin resursseista voidaan päättää ja sosiaali- ja terveystaloudissa toteuttaa kulttuurihyvinvointipalveluita kansalaisten tarvitsemalla tavalla. Maakuntien vastuulla on turvata asukkaidensa kulttuuriset oikeudet sekä seurata ja edistää heidän hyvinvointiaan, palvelujen vaikuttavuutta ja laatua. (Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017.) Pirkanmaa on kulttuurihyvinvoinnin edelläkävijä ja ensimmäinen Suomen maakunnista, joka toteutti alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman. Suunnitelma hyväksyttiin vuonna 2017 ja se sisältää laajan katsauksen siihen, miten kulttuurihyvinvointia Pirkanmaalla tulisi organisoida ja toteuttaa, miten eri toimintoja rahoitetaan ja miten järjestämisvastuut jakautuvat. (Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017, 2; Siltanen 2018.) Kulttuurihyvinvointisuunnitelma on kunnan tai maakunnan vapaaehtoinen strateginen asiakirja, joka ohjaa toimijoita kehittämään alueen kulttuurin hyvinvointia edistävää toimintaa. Suunnitelma toteutetaan monialaisena yhteistyönä ja esimerkiksi Pirkanmaan suunnitelman tekeminen

käynnistettiin Pirkanmaan sairaanhoitopiirin Terveysten edistämisen neuvottelukunnan aloitteesta. (Houni ym. 2020, 24.)

Kuntien vastuulla on järjestää asukkailleen laadukkaita hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluita. Kuntien tehtäviin kuuluu esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelut, koulutus, vapaa-ajan sekä kulttuuripalvelut. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (1.3.2019/166) määrittelee kuntien tehtäviksi esimerkiksi kulttuurin ja taiteen yhdenvertaisen saatavuuden ja monipuolisen käytön edistämisen sekä kulttuurin ja taiteen edistämisen osana asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia, yhteisöllisyyttä sekä osallisuutta. Kunnat voivat toteuttaa ja monipuolistaa kulttuurihyvinvointipalveluita yhdessä kolmannen sektorin ja taiteen ammattilaisten kanssa. Julkisen sektorin tulee luoda toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia kolmannen sektorin toiminnalle myös kulttuurihyvinvointia edistävien palvelujen toteuttamisessa. (Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2017, 24—25.) Kolmannen sektorin toimijoina esimerkiksi järjestöjen ja seurakuntien rooli kulttuurihyvinvointipalvelujen ja -toiminnan tuottamisessa on kokonaisuudessaan merkittävä, aivan kuten sosiaalipalvelujen kehittämisessä, uudistamisessa ja järjestämisessä ylipäänsäkin (Taikusydän 2020; Särkelä 2020).

Tärkeässä asemassa kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittämisessä ja toteuttamisessa on myös taiteen ja kulttuurin ammattilaiset sekä taidelaitokset. Taiteilijat, taidepedagogit ja taidekasvattajat luovat yhteisesti tuotettuihin kulttuurihyvinvointipalveluihin sisältöjä ja tuovat niihin taiteellista osaamistaan. Taiteilijoiden peruskoulutuksen rinnalle on viime vuosina kehitetty erilaisia jatkokoulutusmahdollisuuksia, jotka tukevat ammattilaisten pedagogisia valmiuksia ja esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa toimimista. (Houni ym. 2020, 79—81.) Kulttuurihyvinvointipalveluissa käytetään usein myös työparimallia, jossa taiteen ammattilainen työskentelee yhdessä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen kanssa (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 31). Työparimallissa yhdistyy kummankin ammattilaisen oma osaaminen ja näkökulmat työhön. Esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisella on valmiuksia kohdata asiakas psyykkisenä, sosiaalisena ja fyysisenä kokonaisuutena ja ymmärtää hänen mahdolliset haasteensa kokonaisvaltaisesti, siinä missä taiteilijalla on ammattitaito taiteen ulottuvuuksien ja menetelmien käyttöön ja soveltamiseen.

Tärkeä osa kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittämisessä ja edistämässä on myös erilaisilla hankkeilla. Hanke on aikataulutettu ja tuloksiin pyrkivä projektikonaisuus, jolla on hanketta määrittelevät tavoitteet. Hankkeen toteuttamisesta vastaa sitä varten perustettu organisaatio tai työryhmä. (Silfverberg 2004, 18.) Yhteishankkeet, kuten TOSI-hanke, yhdistävät eri alojen ammattilaisia ja pyrkivät moniammatillisella osaamisella yhteiskehittämiseen. Pirkanmaalla käynnistyi vuoden 2021 aikana myös kaksi merkittävää maakunnallista kulttuurihyvinvoinnin kehittämishanketta: Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjaus Pirkanmaalla -sekä Kulttuuri ja taide virtaa -hankkeet (Tampereen kaupunki 2021).

3.4 Taidelähtöiset menetelmät

Taidelähtöisten menetelmien käsitettä käytetään yleiskäsitteenä eri taidemuotojen taidetyöskentelylle (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10). Taidelähtöisten menetelmien ohella käytetään myös muita nimityksiä, joilla viitataan saman tyyppiiseen kulttuuri- ja taidepohjaiseen toimintaan. Näitä nimityksiä ovat esimerkiksi soveltava taide, toiminnalliset ja luovat menetelmät, osallistava taide sekä yhteisötaide. Kaikkia näitä yhdistää kuitenkin tavoite luoda ihmisille mahdollisuuksia taidekokemuksille ja luovaan toimintaan osallistumiselle. Olennaista on osallistujien mahdollisuus päästä kosketuksiin oman luovuutensa kanssa sekä taiteen tekemisen tai siihen osallistumisen synnyttämät kokemukset. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 15.) Taidelähtöiset menetelmät ovat TOSI-hankkeen nuorten parissa tehtävän työn ja kehittämisen ydintä. Taidelähtöisiä menetelmiä käytetään nuorille suunnatuissa työpajoissa, joiden tavoitteena on nuorten osallisuuden, hyvinvoinnin ja työ- ja toimintakyvyn lisääminen.

Taidelähtöisten menetelmien käsite on vakiintunut kuvaamaan toimintaa, jolla pyritään edistämään yksilön terveyttä ja hyvinvointia taiteen ja kulttuurin avulla. Taiteen avulla etsitään uusia näkökulmia vaikeastikin lähestyttäviin asioihin ja ilmiöihin, ja menetelmillä pyritään saamaan aikaan muutosta osallistujien ajattelussa ja toiminnassa. Taidelähtöisille menetelmille olennaista on yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusten vahvistaminen sekä elämyksiin ja kokemuksellisuuden innostaminen. (Känkänen 2013, 33—34, 75; Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10.) Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan avata uusia näkökulmia, lisätä

empatiaa sekä vahvistaa niihin osallistujien omaa ääntä (Creative health: The Arts for Wellbeing 2017, 37). Taidelähtöiset menetelmät voivat auttaa itseilmaisussa, omien tunteiden ymmärtämisessä ja sosiaalisten taitojen oppimisessa. Menetelmien avulla voidaan luoda osallistujille turvallinen ja kannustava tila, jossa voidaan työstää erilaisia tunteita ja niiden käsittelyä. (Coholic 2010, 24—25.)

Taidelähtöisiä menetelmiä hyödynnettäessä taidetyöskentelyn tavoite ja näkökulma ovat erilaiset kuin silloin, kun taidetta tehdään taiteen vuoksi tai pyrittäessä luomaan taideteos. Tärkeintä taidelähtöisessä työskentelyssä on dialogisuus: taiteen keinoin toteutetaan prosessi, joka synnyttää keskustelua ja uutta ymmärrystä esiin nousevista asioista. Työskentely pyrkii rohkaisemaan luovuuteen ja herättämään, näkemään ja kokemaan uusia ajatuksia ja oivalluksia. Kuka tahansa on tervetullut taidelähtöisiä menetelmiä käyttävään toimintaan, eikä taidoilla tai aiemmalla kokemuksella ole merkitystä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10; Tuhkunen 2019, 17.)

3.4.1 Taiteen erityispiirteet

Taide kokemuksena on moniaistista ja kokonaisvaltaista. Se vaikuttaa ja aktivoi meitä sosiaalisesti, kehollisesti sekä mielen ja tunteiden tasolla (Tuhkunen 2019, 17). Jotta voimme ymmärtää miksi taide on merkityksellistä ja osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, on hyvä tunnistaa taiteen erityisyyden piirteet. Mikä tekee juuri taiteesta erityisen väylän hyvinvoinnin edistämiseen? Taide kumpuaa luovuudesta, jota meissä jokaisessa synnyntäisesti on. Luova toiminta voi toimia siltana omiin tunteisiimme ja toisiimme. Luova toiminta luo meille kohtaamispaikan, jossa olemme kaikki yhdenvertaisia ja opimme toistemme kokemuksista uutta. Luovan toiminnan avulla voimme saada yhdessä jakamisen ja vastavuoroisuuden kokemuksia, vaikka emme keskustelisi sanoin tai meillä ei olisi yhteistä kieltä. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12.) Taiteen avulla voidaan täydentää puhuttua kieltä kehollisen ja visuaalisen ilmaisun keinoin, sillä sanat eivät aina riitä kuvaamaan koettuja tunteita tai ajatuksia (Tuhkunen 2019, 17).

Taide voi antaa mahdollisuuksia kohdata turvallisesti vaikeita ja haastaviakin asioita omassa elämässään tai ympäristössään. Taiteellinen toiminta auttaa näkemään asioita uusista näkökulmista ja näin avartaa tapamme katsoa maailmaa ja itseämme. Se voi toimia välittävänä, suojaavana tai vapauttavana keinona tarttua mieltä vaivaaviin asioihin ja tarjota mahdollisuuden tarkastella ja kohdata omia tunteita turvallisen etäisyyden päästä. Taiteen avulla voimme myös tuoda esiin, jotain mitä emme ole osanneet ääneen sanoittaa. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12—17; Tuhkunen 2019, 17—18.)

Ryhmässä toteutetun luovan toiminnan kautta voi saavuttaa tärkeitä yhteisöllisyyden kokemuksia. Yhteisöllinen toiminta voi helpottaa erilaisten tunteiden tunnistamista ja tarjota uusia tapoja niiden käsittelyyn, sillä ryhmätoiminnan kautta voidaan tehdä näkyväksi jotain sellaista, mitä olisi yksin vaikea havaita. Taiteellisen toiminnan avulla voidaan tutkia omaa identiteettiä, vahvuuksia, unelmia, kokemuksia ja näkemyksiä maailmasta. Yhdessä muiden ihmisten kanssa tehty elämän tutkiminen taiteen avulla auttaa tuntemaan itseään paremmin, lisää itse-tuntemusta ja auttaa myös asettumaan toisen ihmisen asemaan. Parhaimmillaan taidetoiminta yhdistää ihmisiä yhteisen luovan tekemisen kautta ja yhdessä luodaan jaettua ja luovaa, toisten kohtaamiseen kutsuvaa sosiaalista tilaa. Yhteisöllisyyden kokemukset vahvistavat osallisuutta ja dialogisuutta sekä voivat synnyttää ja uudistaa sosiaalisia suhteita. (Känkänen 2013, 78; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 16—17; Tuhkunen 2019, 17—18.)

3.4.2 Tunnereaktiot ja ohjaaminen

Taidelähtöisten menetelmien käyttäminen esimerkiksi sosiaalityön osana vaatii toiminnan ohjaajalta erityistä ammattitaitoa. Vaikka taide koetaankin usein yhteisenä ja universaalina kielenä, yksilöt kokevat ja tulkitsevat taidetta aina omasta sosiaalisesta ja kulttuurisesta viitekehystä (Vanhanen 2017, 66). Taidekokemus on sosiaalisesti rakentunutta tulkintaa, jossa vaikuttaa esimerkiksi kokijan kulttuuri, elämänhistoria, asiayhteys, kieli ja vuorovaikutus. Syntyvään taidekokemukseen liittyy olennaisesti yksilön henkilökohtaisuus, tunne, aistihavainnot, elämyksellisyys ja ennakko-odotukset. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 14.)

Luovuus ja taidekokemukset voivat vaikuttaa ihmisten kokemuksiin yllättävilläkin tavoilla ja tuoda näkyväksi erilaisia tunnetiloja, joiden ilmentäminen muuten voi olla hankalaa. Taidelähtöisiä menetelmiä käyttäessä onkin tärkeää osata ottaa huomioon työskentelyn herättämät tunnereaktiot ja -muutokset. Erilaisten reaktioiden ja kokemusten vastaanottaminen ja käsittely tulee ottaa huomioon jo prosessia suunnitellessa, jotta erilaiset tunteet voitaisiin kohdata turvallisessa ja osaavassa ympäristössä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10—11.)

Jotta ryhmän luova vuorovaikutus rakentuu turvalliseksi ympäristöksi, vaaditaan ohjaajalta pedagogista näkökulmaa ja tietynlaista herkkyyttä. Ohjaajan tulee pyrkiä rakentamaan ilmapiiristä mahdollisimman turvallinen, hyväksyvä, luottamuksellinen ja luovaan toimintaan innostava. Prosessin onnistuneeseen ohjaamiseen vaaditaan luovan toiminnan ryhmädynamiikan ymmärrystä sekä herkkävaistoista ja sensitiivistä kohtaamisen taitoa. (Huhtinen-Hildén & Isola 2019; Huhtinen-Hildén 2019, 49.)

Taidelähtöisten menetelmien käyttöön liittyy aina ennakoimattomuutta, sillä toiminnan muotoutumiseen vaikuttaa aina kaikki ryhmän jäsenet (Iivanainen 2019, 61). Taiteen merkityksellisyyttä ja hyvinvointivaikutuksia korostaessa täytyykin muistaa, ettei taiteen ja luovan toiminnan vaikutukset ole aina vain positiivisia (Huhtinen-Hildén 2019, 49). Mitä syvemmälle osallistujien kokemusmaailmaan taidelähtöisillä menetelmillä pyritään, sitä tärkeämpää on ohjaajan ammattitaito. Kun taiteen avulla käsitellään tunteita, voi esiin nousta myös negatiivisia tunteita, varsinkin jos ihminen poistuu omalta mukavuusalueeltaan taidelähtöisessä prosessissa. Taide voi paljastaa vaikeita kokemuksia, haavoittuvuutta sekä psyykkistä kuormittuneisuutta. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10—11; Huhtinen-Hildén & Isola 2019.)

Kun taidetoimintaa ja taidelähtöisiä menetelmiä sovelletaan sosiaalityöhön, on ryhmän ohjaajien ammattitaito erityisen tärkeää. Kulttuurihyvinvointipalveluissa hyödynnetäänkin usein moniammatillisuutta palvelujen toteuttamisessa. Taide-toiminnassa voidaan yhdistää esimerkiksi taitelijan ja sosionomin osaaminen, jotka tukevat toinen toisiaan taideprosessissa. Juuri tällaisella moniammatillisella työskentelyllä toteutettiin myös opinnäytetyön taidetyöpajat.

3.4.3 Taide ja osallisuus

Osallinen yksilö tulee kuulluksi omana itsenään, pystyy vaikuttamaan omaa elämänsä ja yhteisöjään koskeviin mahdollisuuksiin ja palveluihin sekä kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta. Osallisuus on kuulumista, suhteissa olemista, liittymistä ja mukaan ottamista. Sosiaalinen osallisuus voidaan kuvata tunneperäisenä ja subjektiivisena ilmiönä, joka syntyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tunnetta ei voi määritellä ulkopuolelta, mutta sen toteutumista voidaan edistää monin tavoin. Kokemus osallisuudesta vahvistaa yksilön toimijuutta, motivoiden ja rohkaisten tarttumaan mahdollisuuksiin. Osallisuuden edistämisen tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Erilaiset hyvinvoinnin lähteet ja elämän merkityksellisyyttä lisäävät vuorovaikutussuhteet ovat olennainen osa osallisuuden kokonaisuutta. Hyvinvoinnin lähteet voivat olla aineettomia ja aineellisia. Aineettomia lähteitä voivat olla esimerkiksi luovuus ja luotettavuus, kun taas aineellisia ovat esimerkiksi toimeentulo ja asuminen. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 5; Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Scheider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 3—5.)

Isolan ym. (2017, 46) mukaan Huhtinen-Hildén ja Isola (2017) esittävät, että taidelähtöisen ryhmätoiminnan avulla voidaan muodostaa osallisuutta ja toimijuutta vahvistava ympäristö. Osallistujien on mahdollista muovata elämäntarinaa vuorovaikutuksessa toisten kanssa sekä peilata omia tunteita ja kokemuksia. Prosessi etenee kokemusten ja niiden reflektoinnin kautta ja sen tarkoituksena on luoda uusia näkökulmia ja rikastaa yhteistä kokemusmaailmaa. Osallisuuden kokemus rakentuu koko luovan prosessin ajan. (Isola ym. 2017, 46.) Luova ryhmätoiminta vahvistaa osallisuutta ihmisen päästessä käsiksi omiin voimavaroihinsa ja löytäessään uusia. Kuulluksi tuleminen ja yhdessä muiden kanssa johonkin kuulumisen ovat olennaisia osallisuuden osia. Parhaimmillaan ryhmätoiminta antaa osallistujalle kokemuksen elämänsä merkityksellisyydestä. (Huhtinen-Hildén & Isola 2019, 3.)

Osallisuuden edistäminen ja tukeminen on TOSI-hankkeen toiminnan ydintä. Osallisuuden osa-alueet ovat hankkeen toimintaa kokonaisvaltaisesti läpileikkaava periaate. Erityisesti osallisuuden edistämiseen pyritään taidelähtöisillä yksilö- ja ryhmätoiminnoilla, joilla pyritään lisäämään ja parantamaan osallistujien

hyvinvointia, osallisuutta ja työ- ja toimintakykyä. Toimintamallin tavoitteena on myös lisätä osallistujien vaikutusmahdollisuuksia koskien omien palveluidensa sisältöjä: se vahvistaa kokemuksia osallisuudesta niin yhteisössä kuin yhteiskunnassakin. Nuoria otetaan heti alusta alkaen mukaan hankkeen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin yhteiskehittämisen periaatteella. (Hankesuunnitelma 2020.) Juuri tätä osallisuuden kokemusta edistetään myös tämän tutkimuksen myötä.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusasetelmana laadullinen taideperustainen tutkimus

Opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jonka tarkoituksena on tutkia nuorten näkemyksiä ja kokemuksia taiteesta kulttuurista, sekä näiden vaikutuksista heidän hyvinvointiinsa. Laadullinen tutkimus on tulkintaan perustuva tutkimustapa, jolle on ominaista ihmisten monimuotoisen elämismaailman ja sosiaalisen todellisuuden tutkiminen. Tutkimuksen keskiössä on ihmisten tuottamien, moninaisten tavoin ilmenevät subjektiiviset merkitykset. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan tutkia ihmisten sosiaalista todellisuutta sisältä päin tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulmasta sekä kuvata heidän kokemustensa avulla jotakin ilmiötä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a; Vilkka 2021.)

Opinnäytetyö on myös luova ja taideperustainen tutkimus. Taideperustainen tutkimus (arts-based research) on kattokäsite monenlaiselle taidetta hyödyntävälle tutkimukselle. Taideperustainen lähestymistapa tutkimukseen on kehittynyt ymmärryksestä, että yksilön elämä ja kokemukset maailmasta ovat monitahoisia ja moniaistisia, ja ne kytkeytyvät monilla eri tavoin aikaan, paikkaan, ideologioihin ja suhteisiin muihin ihmisiin. Taide voi tarjota erilaisia tapoja ymmärtää ja käsitellä näitä elämäkokemusten kokonaisuuksia. (Greenwood 2019, 1—3.)

Sanna Ryytänen ja Anni Rannikko (2021) luokittelevat taideperustaisen tutkimuksen kuuluvan luoviin tutkimusmenetelmiin. Luovia tutkimusmenetelmiä yhdistää avarakatseinen ote tiedon tuottamiseen: menetelmien avulla sovitetaan yhteen lähestymistapoja ja näkökulmia, joita ei perinteisesti ole totuttu sekoittamaan keskenään. Taideperustainen tutkimus hyödyntää mielikuvitusta ja ilmaisullisuutta ja voi tuoda niiden kautta tutkimukseen uusia ulottuvuuksia. Taidetta ja luovuutta hyödyntämällä voidaan tavoittaa ja merkityksellistää kokemuksia, jotka ovat ristiriitaisia tai muuten vaikeita sanallistaa. Luovat ja taideperustaiset tutkimusmenetelmät edellyttävät myös usein tutkimukseen osallistujilta luovaa heittäytymistä. (Ryytänen & Rannikko 2021, 17—18.)

Taideperustaisessa tutkimuksessa taidetta voidaan käyttää apuna niin aineiston keräämisessä, tulosten esittelyssä, tulkinnassa kuin analysoinnissakin (Greenwood 2019, 1). Tässä tutkimuksessa taidelähtöisyys näkyy tutkimusaineiston keräämisen tavassa ja koko tutkimusta määrittävässä näkökulmassa taiteen ja kulttuurin erityisyydestä ja merkityksestä hyvinvoinnille. Tutkimus toteutettiin nuorille suunnitelluissa taidetyöpajoissa. Työpajat olivat osa TOSI-hanketta ja tutkimuksella tuotettua tietoa on tarkoitus käyttää hankkeen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Yhdessä hankkeen yhteisötaitelijan kanssa suunnitelimme ja toteutimme taidelähtöisiä työmenetelmiä hyödyntävien taidetyöpajojen kokonaisuuden, joissa pääsimme kohtaamaan ja osallistamaan nuoria taiteen avulla.

4.2 Kohdejoukko

Tutkimuksella oli kaksi kohdejoukkoa. Toinen kohdejoukko löytyi ja valikoitui mukaan Marhaban-keskuksen kautta. Marhaban-keskus on Tampereen tuomiokirkokoseurakunnan ylläpitämä, maahanmuuttajille suunnattu matalan kynnyksen kohtaamispaikka. Marhaban-keskus oli ollut aiemmin yhteydessä TOSI-hankkeen kanssa mahdollisesta yhteistyöstä ja heidän toiveissaan oli jonkinlainen taidetoiminta asiakkailleen. Hankkeen yhteisötaitelijan kanssa ehdotimme heille taidetyöpajojen kokonaisuutta, jonka osana toteutettaisiin myös opinnäytetyöni tutkimusta. Marhaban-keskus lähti tähän innolla mukaan. Kohdejoukko koostui kolmesta henkilöstä, joista kaksi oli maahanmuuttajia ja yksi kantasuomalainen. Tähän kohdejoukkoon viitataan jatkossa nimellä Marhaban-nuoret.

Toinen tutkimuksen kohdejoukko koostui Tampereen Ohjaamon asiakkaista. Ohjaamossa toimii kehittäjänuorten ryhmä, joka koostuu Ohjaamon palveluissa mukana olevista nuorista. Kehittäjänuorten ryhmä on mukana ideoimassa, suunnittelemassa ja toteuttamassa Tampereen Ohjaamon toimintaa. Ryhmän avulla mahdollistetaan nuorten äänen kuuluviin tuleminen ja edistetään heidän osallisuuttaan. Sain tietoa kehittäjänuorten ryhmästä hankkeen osatoteuttajana toimivan Ohjaamon työntekijöiden kautta ja päätin lähestyä nuoria suoraan tarjoamalla heille neljän taidetyöpajan kokonaisuutta. Osallistuin kehittäjänuorten kuu-

kausittaiseen tapaamiseen, jossa kerroin työpajoista ja tutkimuksestani. Toimintaan mukaan ilmoittautui heti neljä nuorta, joiden kanssa lähdimme suunnittelemaan taidetyöpajoja.

Tutkimuksen kohdejoukot olivat keskenään hyvin erilaisia ja työpajoissa toteutetut taidelähtöiset harjoitukset suunniteltiin osallistujien toiveiden ja tarpeiden mukaan. Eri kohdejoukkojen tuottamaa tutkimusaineistoa ei ole tarkoitus verrata keskenään, vaan ne antavat tutkimukselle monipuolisen aineiston, jotka tukevat toisiaan ja antavat tutkimukselle laajemman kuvan tutkittavasta ilmiöstä.

4.3 Aineistonkeruumenetelmät

Tutkimuksessa hyödynnettiin aineistotriangulaatiota, eli analyysissä käytettiin useampaa erilaista aineistoa. Usealla aineistolla voidaan parantaa tutkimuksen luotettavuutta ja antaa kattavampi kuva tutkittavasta kohteesta. (Vilka 2021.) Tutkimuksessa yhdistettiin sekä taidelähtöisillä menetelmillä syntyvää että havainnoinnin kautta luotua aineistoa, jotka kerättiin kahdelle eri kohdejoukolle järjestetyissä taidetyöpajoissa. Pääasiallisena aineistona toimii taidetyöpajoissa luodut aineistot, ja havainnointiaineisto toimii tämän tukena.

Kulttuurihyvinvoinnin kenttää kehittävän hankkeen kanssa yhteistyössä tehdyille opinnäytetyölle oli luontevaa käyttää myös aineiston keräämiseen taidelähtöisiä menetelmiä. Menetelmien avulla tutkimus saatiin sidottua luonnolliseksi osaksi työpajatoimintaa ja niissä käytettyjä harjoituksia. Taidetyöpajoissa käytetyillä taidelähtöisillä menetelmillä saatu aineisto koostuu runoista, teksteistä, kuvista ja piirustuksista. Taiteellisella ja luovalla toiminnalla voidaan synnyttää spontaanisti jotain sellaista uutta tietoa, jota esimerkiksi haastattelemalla ei välttämättä voitaisi saavuttaa. Tiedon tuottamisen taustalla vaikuttaa osallistujien oma kokemukseellisuus, ja taiteen avulla pyritään rikastamaan eri osapuolten ymmärrystä ja kokemuksia. (Känkänen 2013, 45—51.) Taidelähtöinen työskentely antaa tekijälleen erilaisia ja uusia tapoja käsitellä ja ilmentää ajatuksia ja tunteita. Taide ja luovuus voivat luoda uuden väylän tuoda esiin näkemyksiä ja kokemuksia, joiden suora sanoittaminen voisi olla hankalaa. Varsinkin maahanmuuttajien, äidinkielenään

muuta kuin suomea puhuvien parissa ajatusten ja kokemusten ilmaiseminen luovilla keinoilla voi olla erittäin hedelmällistä.

Taidelähtöisten menetelmien lisäksi aineistonkeruumenetelmänä käytettiin myös osallistuvaa havainnointia. Olin itse mukana taidetyöpajoissa toisena ohjaajana ja etänä videoyhteydellä toteutetut työpajat tallennettiin myöhempää havainnointia varten. Tallennus mahdollisti oman osallistuvan otteeni ryhmätilanteissa ja itse havainnoinnin tekemisen jälkikäteen. Havainnoinnissa hyödynnetään soveltuvien osin Laura Huhtinen-Hildénin ja Anna-Maria Isolan (2020) luomaa havainnointimallia luovaan ryhmätoimintaan. Malli auttaa luovan ryhmätoiminnan vaikutusten todentamisessa ja sen avulla saadaan tietoa luovan toiminnan tarjoamista mahdollisuuksista. Erilaisilla näkökulmilla pyritään tilanteen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. (Huhtinen-Hildén & Isola 2020.) Mallia soveltaen havainnointia tehdään kolmesta eri näkökulmasta kiinnittämällä huomio luovan toiminnan tapoihin ja välineisiin, yksittäisten osallistujien olemiseen ja tekemisen tapoihin sekä ryhmän vuorovaikutukseen. Havainnointia tehtiin apukysymysten avulla (liite 1).

4.4 Sisällönanalyysi

Tutkimuksen analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä edetään aineisto edellä ja tutkitaan millaisia näkökulmia aineisto tuo tutkittavaan aiheeseen. Analyysiä ei toteuteta jo olemassa olevan mallin tai teorian mukaisesti, eikä esimerkiksi luokittelua toteuteta ennalta määrättyjen teemojen mukaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Laadullista tutkimusta ei toteutettu perinteisenä haastattelututkimuksena. Tutkimuksen ollessa taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntävä toiminnallisiakin piirteitä omaava tutkimus, loi se myös aineistosta monipuolisen ja monitasoisen.

Tutkimuksen aineisto koostui työpajojen tallenteista ja työpajoissa luoduista teksteistä ja kuvista. Työpajoissa toteutetuista harjoituksista osa oli suunniteltu juuri tutkimusta varten antamaan tietoa tutkitusta aiheesta. Harjoitusten tuotoksena oli erilaisia tekstejä ja kuvia, sekä keskustelua näistä.

Varsinaisia tutkimustehtäviä olivat:

- Mitä taide on? -sanapilvi
- Taidekokemus, joka jätti jäjen
- Ystäväkirja
- Unelmapuu
- Hyvinvointikollaasi
- Sarjakuva

Harjoitusten sisällöt avataan tarkemmin luvussa 5.2 ja 5.3, joissa käydään yksityiskohtaisesti läpi taidetyöpajojen sisällöt.

Aineiston analyysi aloitettiin tutustumalla ja perehtymällä aineiston kokonaisuuteen. Tutkijana oma näkökulmani aineistoon oli erityinen, sillä olin ollut työpajojen ohjaajana mukana prosessissa koko ajan. Olin ollut mukana kaikissa työpajan vaiheissa ja osallistunut myös työpajoissa tehtyihin harjoituksiin siinä missä osallistujatkin. Oman asema oli tärkeää huomioida aineistoa läpi käydessä ja pyrkiä asettumaan prosessin ulkopuolelle, jotta analyysi pystyttäisiin toteuttamaan mahdollisimman objektiivisesti aineiston ehdoilla ilman ennakkokäsityksiä ja -odotuksia. Prosessin ulkopuolelle asettumisessa auttoikin se, että taidetyöpajat voitiin käydä useampaan kertaan läpi tallenteiden kautta ja pystyin näin ollen havainnoimaan myös omaa toimintaani ja sen vaikutuksia työpajojen kulkuun.

Aineiston käsittely aloitettiin litteroimalla kuuden työpajan tallenteet. Litterointi tarkoittaa tallenteissa puhuttujen asioiden kirjoittamista tekstimuotoon, jotta niitä voidaan käsitellä ja analysoida (Kananen 2014, 101). Kun tallenteet oli saatu tekstimuotoon, alettiin aineistoa lukea läpi tutkimusongelmaan peilaten. Tekstistä alleviivattiin kohdat, joissa käsitellään erityisesti tutkimukseen liittyviä teemoja. Nämä tekstiosuudet siirrettiin omaan tiedostoonsa. Sama tehtiin myös taidelähtöisillä menetelmillä luoduille teksteille, joista poimittiin tutkimusongelmaa käsitteleviä lauseita ja sanoja.

Aineistona toimi myös osallistuvan havainnoinnin kautta saatu aineisto. Havainnoinnin avulla saatiin esiin niin sanottua hiljaista tietoa tukemaan muuta aineistoa. Osallistujien eleet, ilmeet, reaktiot ja vuorovaikutus muiden kanssa antoivat myös paljon tietoa tutkitusta temasta, ja havainnointiaineisto toimi hyvin muun

aineiston tukena. Havainnointia oli helppo tehdä jälkikäteen tallenteita katsomalla ja kirjaamalla niistä ylös oleelliset asiat omaan tiedostoonsa.

Kun litteroinnista oli poimittu tutkimusongelman kannalta olennaisimmat osiot omaan tiedostoonsa, alettiin näistä tekstimuotoisista ilmaisuista tehdä pelkistystä. Pelkistämävaiheessa aineistosta karsitaan pois kaikki epäolennainen ja dataa tiivistetään ja pilkotaan osiin. Pelkistämässä litteroidusta tekstistä etsitään tutkimustehtävää kuvaavia ja avaavia ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92.) Taulukossa 1 esitetään, kuinka aineiston analyysi eteni pelkistykseen ja sen kautta koodaukseen.

TAULUKKO 1. Ote aineiston analyysistä

ALKUPERÄINEN ILMAISU	PELKISTYS	TAITEENLAJIT	MERKITYKSET
<p><i>Mulla on ehkä mun omat kirjoitukset.</i></p> <p><i>Mä tykkään kirjoittaa tosi paljon, ihan päiväkirjoja ja sit lyhyitä tarinoita ja kaikkia tällasia. Ne on ne mun kaikista tärkeimmät asiat.</i></p> <p><i>Ehkä semmonen, että niihin saa purkaa omia tunteita tai sit jos kirjottaa ihan jostain muusta niin pääsee pois kaikesta.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • taiteen tekeminen • luovuus • tärkeimmät asiat • harrastuneisuus • kirjoittaminen • omat kirjoitukset • tunteiden purkaminen • pakoa todellisuudesta 	<ul style="list-style-type: none"> • kirjoittaminen • kirjallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • mielekkäisyys • tärkeys • luovuus • yksin tekeminen • tunteiden purkaminen • pakoa todellisuudesta

Pelkistämävaiheen jälkeen aineistosta aloitettiin tekemään koodausta. Koodauksen avulla pyritään tunnistamaan ja nimeämään aineistosta ulottuvuuksia, käsitteellisiä kerroksia ja sisällöllisiä elementtejä. Aineistoa tiivistetään ja yksinkertaistetaan selkeään muotoon, kadottamatta sen tarjoamaa informaatiota. (Kananen

2014, 103—104; Vuori 2021.) Koodauksen avulla monitasoisesta aineistosta alkoi nousta esiin tiettyjä teemoja. Läpi aineiston toistuvia teemoja olivat esimerkiksi taiteen herättämät tunteet, eri taidelajien painotukset sekä taiteen käytön ja tekemisen erilaiset ympäristöt. Näistä teemoista pystyttiin tekemään omat luokitukset, joista päästiin yhdistelemään ja luomaan laajempia kokonaisuuksia. Esimerkiksi ylös kirjatut tunnereaktiot ja -kokemukset pelkistettiin vielä omiin ryhmiinsä tunteiden tasojen mukaan.

5 TAIDETYÖPAJAT

5.1 Taidetyöpajojen suunnittelu

Toteutimme nuorille suunnatut taidetyöpajat yhdessä TOSI-hankkeen yhteisötaiteilijan kanssa. Lähtökohtana työpajojen suunnittelulle oli päästä aloittamaan TOSI-hankkeen toimintaa käytännössä sekä samalla toteuttaa opinnäytetyöni tutkimusta. Työpajojen tuottaman tutkimustiedon lisäksi pääsimme kokeilemaan erilaisia menetelmiä nuorten parissa ja kehittämään hankkeen tulevaa toimintaa käytännönkin kautta. Alun perin ajatuksena oli toteuttaa taidetyöpajat normaalisti lähikontaktissa, mutta koronapandemian johdosta jouduimme toteuttamaan pajat etänä videon välityksellä. Tämä asetelma loi työpajojen suunnittelulle ja toteutukselle omat, erilaiset ehtonsa sekä haasteensa. Työpajojen toteuttamiseen tarvittiin nyt erilaista luovaa lähestymistapaa sekä taitoa soveltaa taidelähtöisten menetelmien käyttöä etävälitteisesti.

Taidetoiminnan toteuttamiseen ja prosesseihin liittyvät tekijät vaikuttavat taiteen positiivisten vaikutusten syntyyn. Tällaisia tekijöitä on esimerkiksi nuorten mahdollisuudet päästä vaikuttamaan toiminnan sisältöihin ja päätöksentekoon, sekä nuorten taideintressien huomioiminen toimintaa järjestettäessä. Taidetoiminnan tulee olla myös kulttuurisesti relevanttia, jotta nuoret saadaan osallistumaan ja sitoutumaan toimintaan. (Laitinen 2017a, 41.) Yksi TOSI-hankkeen tärkeimmistä lähtökohdista on osallisuuden lisääminen, joka tulee näkyä kaikessa hankkeen toiminnassa sen läpileikkaavana arvona. Siksi oli oleellista ja luonnollista, että myös näiden työpajojen suunnittelu kummankin ryhmän kanssa aloitettiin kuulemalla nuorten omia ajatuksia, tarpeita ja toiveita toiminnalle.

Marhaban-nuorten kanssa keskustellessa esiin nousi erään aktiivisen Marhabanissa kävijän kiinnostus kirjallisuutta kohtaan. Tästä kehittyikin ajatus sanataiteen käytöstä työpajoissa. Sanataiteen avulla pääsisimme myös edistämään osallistujien suomen kielen kehittymistä ja osaamista. Myös Marhabanin työntekijöiden mielestä tämä ajatus oli kiinnostava. Päätimme sanataiteen olevan työpajojen kantava teema ja tätä tukemaan otettaisiin mukaan myös muita taiteenlajeja.

Kehittäjänuorten ryhmässä nuoret olivat avoimia kaikenlaiselle taidetoiminnalle. Keskusteluissa nousi esiin sanataide ja musiikki, mutta erityisiä toiveita taiteenlajeille ei noussut. Myös läsnäolo ja yhteinen tekeminen mainittiin kiinnostavana asiana taiteenlajien lisäksi. Kehittäjänuorten taidetyöpajoissa päätimmekin käyttää monipuolisesti erilaisia taidemuotoja ja -harjoituksia. Ryhmän kanssa sovimme myös yhdessä tulevat aikataulut.

Vaikka taidetyöpajat sisältäisivät myös tutkimuksellisen osuuden, järjestettiin ne silti nuoria itseään varten. Yhtenä tavoitteena oli herätellä nuoria pohtimaan, laajentamaan ja syventämään käsitystä omasta taidesuhteestaan. Taidetoiminnalla pyrittiin synnyttämään uusia näkökulmia, oivalluksia ja onnistumisia sekä lisäämään hyvinvointia taiteen avulla. Harjoitusten, kohtaamisten, vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden kokemuksen kautta nuorilla olisi mahdollisuus myös oppia tuntemaan itseään paremmin. Tutkimuksen taidelähtöisten menetelmien avulla tarkasteltaisiin yhdessä taiteen ja kulttuurin merkitystä elämässä, pohdittaisiin millaisia tunteita se herättää ja millainen taide tuo hyvää oloa.

Taidetoiminnan avulla voidaan tarjota turvallinen ja kannustava ympäristö sekä uusia välineitä omien tunteiden, ajatusten ja kokemusten tarkasteluun, ymmärtämiseen ja ilmaisuun. Onnistuneen taidetoiminnan kautta voidaan parhaimmillaan kyseenalaistaa ja jopa hylätä normaalit rutiinit, käyttämissmallit ja toimintatavat sekä kokeilla uusia lähestymistapoja turvallisessa ympäristössä pelkäämättä epäonnistumista. Tällainen peloton tila voi luoda tärkeitä henkilökohtaisia ja sosiaalisia merkityksiä erityisesti nuorille, jotka ovat haavoittuvassa asemassa. (Laitinen 2017a, 33—35.)

Jokaisesta työpajasta laadittiin etukäteen ohjaussuunnitelma, johon merkittiin yksityiskohtaisesti pajojen suunniteltu sisältö. Suunnitelma sisälsi tiedot pajan kestosta, ohjaajista, tutkimuksen teemasta sekä käytetyistä harjoituksista. Suunnitelmiin jätettiin aina myös väljyyttä ja mahdollisuuksia joustavuuteen, jotta ohjelmaa voitiin tarpeen tullen muuttaa kesken työpajan. Ohjaussuunnitelma toimi työpajan runkona ohjaajille ja toi varmuutta tekemiseen.

5.2 Marhaban-nuorten taidetyöpajat

Aloitimme työpajojen kokonaisuuden Marhaban-keskuksen nuorten kanssa. Työpajoja oli kolme kappaletta ja jokaisen kesto oli puolitoista tuntia. Työpajoissa tehtiin monipuolisesti erilaisia harjoituksia ja jokaisella kerralla toteutettiin myös 1–2 erityisesti tätä tutkimusta varten suunniteltua harjoitusta, joilla kerättäisiin tietoa nuorten näkemuksista. Esittelen seuraavissa luvuissa lyhyesti taidetyöpajojen sisällöt keskittyen erityisesti tutkimuksen kannalta tärkeimpiin ja antoisimpiin harjoituksiin.

Tavoittelimme työpajoihin maksimissaan kahdeksaa osallistujaa. Koronarajoitukset ja etätyöskentely toivat kuitenkin myös osallistujien saavuttamiselle omat haasteensa. Työpajoihin osallistui lopulta vain kolme henkilöä: kaksi naista ja yksi mies, joista kaksi oli maahanmuuttajia ja yksi kantasuomalainen. Osallistujien vähyteen on voinut vaikuttaa tarvittavien laitteiden tai verkkoyhteyksien puute. Myös Marhaban-keskuksen kävijämäärät olivat rajoitettuja työpajojen järjestämisen ajankohtana. Etänä osallistuvia kävijöitä oli hankalampi tavoittaa ja sitouttaa toimintaan. Vähäisestä osallistujamäärästä huolimatta saimme kasaan toimivan ryhmän, jossa pääsimme tärkeiden teemojen äärelle ja tutustumaan toisiimme taiteen keinoin.

Työpajojen teemana toimi sanataide, sillä osallistujat kokivat tärkeänä myös suomen kielen oppimisen edistämisen. Kirjoittaminen taiteenlajina on monipuolinen työväline ja sitä voidaan käyttää hyvin monenlaisiin tarkoituksiin ja tarpeisiin erilaisten ryhmien kanssa. Kirjoittamisen päämääränä ei tarvitse olla itse tuotos, vaan tärkeää on myös prosessi. Esimerkiksi sovellettaessa kirjoittamista itseymmärryksen ja hyvinvoinnin tarpeisiin olennaisinta on se, mitä kirjoittaminen antaa kirjoittajalle itselleen ja millainen kokemus tekstin luomisesta syntyy. Kirjoittamisen avulla voidaan selkeyttää ja tutkia omia ajatuksia, elettyä elämää sekä ideoida tulevaa. (Karjalainen 2019, 101—102.) Sanataide on luovaan, kielelliseen ilmaisuun perustuvaa toimintaa, jonka tärkein osa on yhteisöllinen taiteen tekemisen prosessi. Kaikessa yksinkertaisuudessaan se on sanoilla tehtyä taidetta – runoja, tekstejä tai vaikkapa riimejä. (Krutsin 2021.)

5.2.1 Ensimmäinen taidetyöpaja: taide ja kokemukset

Ensimmäisessä työpajassa tutkimuksen teemana oli taidekokemukset. Työpajaan osallistui kolme henkilöä. Aloitimme työpajan ohjaajien esittelyillä ja kertomalla, mistä työpajassa on kysymys. Kerroin omasta tutkimuksestani ja pyysin jokaiselta osallistujalta luvan etätyöpajan tallennukseen. Alussa kartoitimme myös osallistujien kielitaidon, jotta tiesimme ohjaammeko suomeksi vai mahdollisesti myös englanniksi. Osallistujien toiveesta päädyimme toimimaan pääosin suomen kielellä ja tarvittaessa kääntämään yhdelle osallistujalle vaikeat suomen kielen ilmaisut myös englanniksi. Esittelyssä painotettiin myös, että kyseessä ei ole suomen kielen tunti, eikä kenenkään osallistujan tarvitse tehdä mitään sellaista mikä ei tunnu hyvältä, vaan tarkoituksena on saada hyviä kokemuksia yhdessä tekemisestä.

Alun infon jälkeen teimme lämmittelynä hengitysharjoituksen sekä esittelykierroksen, jossa kaikki kertoivat nimensä sekä paikan, missä ovat tällä hetkellä. Ensimmäisessä sanataideharjoituksessa kuunneltiin yhdessä musiikkikappale ja kirjoitettiin ylös sen herättämiä ajatuksia. Sanoista koottiin lopuksi runoja. Toisessa harjoituksessa katselimme taideteoksia ja kirjoitimme ylös mitä näemme ja tunemme, ja mitä teoksissa mielestämme tapahtuu. Lopuksi sanoista yhdisteltiin kuvaavia lauseita. Kummankin harjoituksen päätteeksi kaikki saivat esittää luomansa tekstit ja ne myös kirjoitettiin ruudulle kaikkien nähtäväksi. Sanoja ja merkityksiä pohdittiin ja avattiin yhdessä keskustellen.

Varsinaisia tutkimukseen liittyviä tehtäviä oli ensimmäisessä työpajassa kaksi. Ensimmäiseksi tehtävänä oli Mitä taide on? -sanapilvi. Osallistujia pyydettiin kirjaamaan ylös paperille sanoja siitä, mikä heidän mielestään on taidetta. Viiden minuutin itsenäisen työskentelyn jälkeen osallistujat kirjoittivat sanansa chatiin, josta kokosin sanat Mentimeter-verkkopalveluun sanapilveksi, jonka kaikki osallistujat näkivät omilla ruuduillaan. Tehtävän tarkoituksena oli herätellä ja orientoida osallistujia työpajojen taidelähtöisten teemojen äärelle. Jokainen ihminen voi määritellä taiteen omalla tavallaan, siksi olikin mielenkiintoista, miten osallistujat vastaavat kysymykseen ja asiaa liikaa pohtimatta päätyvät tiettyihin sanoihin ja määritelmiin.

Tutkimuksen toisena harjoituksena toimi Taidekokemus, joka jätti jäljen -tehtävä. Ohjeistuksena oli pohtia ensin jotakin itselle tärkeää taidekokemusta. Kun osallistujat olivat hetken mietittyään päättäneet sopivan kokemuksen, jonka haluaisivat jakaa muiden kanssa, pyydettiin heitä kirjaamaan ylös yksittäisiä sanoja, joita kokemus toi mieleen. Osallistujille annettiin apukysymyksiä: miltä kokemus tuntui, miltä se näytti ja missä se tapahtui. Osallistujat saivat aikaa kirjata ylös mieleen tulevia sanoja ja lauseita, jotka sitten jaettiin muille osallistujille. Osallistujien kuvaamat taidekokemukset olivat keskenään hyvin erilaisia ja eri tasoisia. Taiteen kokeminen on aina subjektiivista ja siihen vaikuttanut esimerkiksi kokijan oma elämä, mieltymykset, ympäristö ja tunnetilat. Kokija itse antaa taiteelle merkityksiä ja tulkitsee sitä omasta näkökulmastaan. Työpajan lopuksi käytiin kierros, jossa kaikki saivat kertoa, millainen olo heillä on nyt yhteisen työskentelyn jälkeen ja millaisia harjoituksia he haluaisivat tehdä jatkossa.

5.2.2 Toinen taidetyöpaja: taide ja hyvinvointi

Toisessa työpajassa tutkimuksen teemana oli taide ja hyvinvointi. Työpajaan osallistui samat kolme henkilöä kuin ensimmäiselläkin kerralla. Alun perusinfojen, lämmittelyn ja esittelykierroksen jälkeen tehtiin kaksi sanataideharjoitusta. Ensimmäinen harjoitus oli sadutus, jossa suullisesti kerroimme tarinaa vuorotellen lause kerrallaan. Toinen harjoitus perustui kaunokirjallisen tekstin lukemiseen. Luimme tekstin ja poimimme siitä yksittäisiä sanoja. Kun sanat oli kerätty, koostimme niistä runoja ylöskirjattuja sanoja taivuttaen ja apusanoja lisäten.

Tutkimukseen liittyvänä harjoituksena oli tällä kertaa Ystäväkirja-tehtävä. Olin laatinut etukäteen pohjan tehtävälle samaan tapaan kuin ystäväkirjoissa, joissa jatketaan lauseita ja kerrotaan itsestä kirjan lukijalle erilaisia asioita. Tehtävässä oli kymmenen lausetta, joita osallistujien tuli jatkaa ja kirjata omille papereilleen. Osa lauseista antoi perustietoa osallistujista ja osassa johdateltiin kirjoittajaa erityisesti hyvinvoinnin ja taiteen teemojen äärelle. Osallistujat saivat runsaasti itsenäistä työskentelyaikaa ystäväkirjan täyttämiseen, sillä jatkettavia lauseita oli useita ja kirjoittaminen paikoitellen haastavaa. Kävimme myös yhdessä läpi sanoja, joiden merkityksiä osallistujat eivät tienneet. Lopuksi vastaukset jaettiin ryhmän kesken ja niistä keskusteltiin yhdessä. Ystäväkirja-tehtävä osoittautui erittäin

toimivaksi tavaksi tutustua muihin osallistujiin ja jakaa itsestä muille. Itselle tärkeiden asioiden kirjoittaminen paperille toi erilaisen väylän oman persoonan ja ajatusten avaamiselle, kuin vain suullisesti kertomalla. Harjoitusten jälkeen käytiin vielä loppukierros, jossa kaikki saivat kolmella sanalla kuvata, millainen olo on nyt.

5.2.3 Kolmas taidetyöpaja: tulevaisuuden taidetoiminta

Kolmannessa työpajassa tutkimuksen teemana oli toiveet tulevaisuudelle. Työpajaan osallistui kolme henkilöä, joista yksi oli mukana ensimmäistä kertaa, eikä ikänsä puolesta kuulunut hankkeen eikä tämän tutkimuksen kohderyhmään. Tämän osallistujan toimintaa ja tuotoksia ei siis sisällytetty tähän tutkimukseen, vaikka hän osallistui työpajaan. Aluksi kerroimme uudelle osallistujalle työpajojen perusinfot ja pyysin tallennusluvan tutkimusta varten. Lämmittelyä kuuntelimme musiikkia, jonka jälkeen teimme nopean piirustustehtävän. Piirustukset loivat lopulta yhteisen tarinan kuvien alkaessa elää omaa elämäänsä ja osallistujien inspiroiduttua toisten piirtämistä kuvista. Harjoitus oli hauska, sai aikaan paljon naurua ja kevensi tunnelmaa mukavasti.

Toisessa harjoituksessa katsoimme videolta pätkän nykytanssiteosta ja kirjaimme ylös sanoja ja lauseita siitä, mitä ajatuksia teos herätti. Sanoista yhdisteltiin lopuksi apusanoja käyttäen lauseita, tarinoita tai runoja, jotka jaettiin ryhmän kesken. Osallistujat olivat kokeneet ja nähneet tanssiteoksen keskenään hyvin eri tavoin ja tekstit herättivätkin paljon keskustelua.

Tutkimukseen liittyvänä harjoituksena oli Taiteen unelmapuu-tehtävä. Piirsimme kaikki ensin oman kätemme ääriiivat paperille, joista jokainen sormi kuvasti puun oksaa. Jokaisella oksalla oli oma teemansa, johon sai vapaalla tyylillä hahmotella siihen liittyviä asioita. Teemoja käsiteltiin kysymysten kautta, joilla johdeltiin osallistujat pohtimaan, millaisia taidekokemuksia he ovat kokeneet ja millaisiin taidetoimintoihin he haluaisivat tulevaisuudessa osallistua. Kirjoitin chatiin apukysymykset ja osallistujille annettiin runsaasti aikaa pohtia vastauksia ja kirjata ne omaan unelmapuuhun.

Kysymyksiä olivat:

- Millaiseen taidetoimintaan olet jo osallistunut?
- Millasta taidetta ja kulttuuria haluaisit tehdä tai kokea?
- Millaisia kokemuksia tai hyötyä voisit saada siitä itsellesi?
- Mikä tekee taidetoiminnasta hyvää?
- Kenen kanssa haluaisit tehdä tai kokea taidetta?

Puut esiteltiin muille ja käytiin yhdessä keskustellen läpi siihen piirretyt ja kirjoitetut asiat. Iivansen (2019, 79) mukaan Malchiodi (2007) kertoo, että erityisesti maahanmuuttajien parissa kuvien käyttö voi tarjota oivan väylän itseilmaisuuksiin ja kommunikaatioon. Itse piirrettyjen kuvien avulla voidaan ilmaista asioita, joihin pelkkä kielellinen ilmaisu tai kielitaito ei riitä. Unelmapuu-tehtävä osoittautui lopulta hieman liian vaikeaksi tälle kohdejoukolle, eikä se onnistunut aivan odotusten mukaan. Tehtävää olisi pitänyt yksinkertaistaa kielellisten haasteiden takia ja kysymysten määrää vähentää.

5.3 Kehittäjänuorten työpajat

Marhaban-nuorten taidetyöpajakokonaisuuden jälkeen vuorossa oli Ohjaamon kehittäjänuorten työpajat. Työpajoja pidettiin etätoteutuksella kolme kappaletta kerran viikossa ja niihin kaikkiin osallistui neljä henkilöä: yksi mies ja kolme naista. Työpajojen kesto supistui hankkeen yhteisötaiteilijan työaikojen takia yhteen tuntiin. Tämän takia työpajojen sisältö tulikin suunnitella etukäteen entistä tarkemmin, jotta kokonaisuus palvelisi niin pajaan osallistujia kuin tutkimustakin.

Ennen varsinaisia tutkimukseen liitettyjä työpajoja pidimme tutustumis- ja suunnittelukerran, jossa keskustellen kävimme läpi nuorten toiveita työpajoille ja sovimme aikatauluista. Kehittäjänuorten ryhmä oli monella tapaa erilainen kuin edellinen Marhaban-nuorten ryhmä ja olikin tärkeää, että työpajojen sisällöt suunniteltiin juuri tämän ryhmän tarpeita varten ja erityispiirteet huomioon ottaen. Ryhmä oli puhelias ja osallistujat ottivat toisensa hyvin huomioon. Kaikki puhuivat äidinkielenään suomea ja olivat tottuneet osallistumaan erilaisiin ryhmiin. Tämän ryhmän kohdalla taidelähtöisten harjoitusten suunnittelussa ei siis tarvinnut ottaa erikseen huomioon kielen tuottamia haasteita.

Kehittäjänuorten taidetyöpajoihin ei valittu tiettyä sitovaa teemaa, vaan sovimme, että pajoissa käytetään monipuolisesti erilaisia taiteen muotoja ja harjoituksia. Nuoria itseään kiinnosti monenlaiset erilaiset taidelähtöiset menetelmät ja suunnittelukerralla esiin nousi myös läsnä olemisen ja yhdessä tekemisen teemat. Työpajan kesto rajasi myös tehtävien monipuolisuutta ja päädyimmekin supistamaan tehtävät yhteen tai kahteen per työpaja.

Jokaisen työpajan alussa kysyin osallistujilta luvan työpajan tallentamiseen, johon kaikki antoivatkin aina luvan. Alussa käytiin myös aina pikaisesti läpi kuuluisia, ohjeistettiin osallistujia ottamaan esille kynä ja paperia sekä laittamaan kamerat ja mikrofonit päälle. Työpajojen lopuksi kävimme aina palautekierroksen, jossa sai kertoa omasta olostaan ja ajatuksistaan sekä esittää palautetta ohjajille.

5.3.1 Ensimmäinen taidetyöpaja: taide ja kokemukset

Ensimmäinen työpaja aloitettiin maadoitusharjoituksella, jossa kuuntelimme musiikkikappaleen ja pyrimme keskittymään tähän hetkeen unohtaen päivän kiireet ja stressit. Tämän jälkeen siirryimme Mitä taide on? -tehtävään, joka oli sama kuin Marhaban-ryhmällä. Pyysimme osallistujia pohtimaan kysymystä mitä taide on ja kirjoittamaan aiheesta heränneitä sanoja, lauseita ja tunteita ylös Mentimeter-verkkopalveluun. Vastauksista muodostui sanapilvi, jossa näkyi taiteen monipuolisuus.

Työpajan toinenkin harjoitus mukaili toisessa ryhmässä käytettyä mallia. Harjoituksessa pyysimme osallistujia pohtimaan taidekokemusta, joka jätti jäljen. Osallistujia ohjeistettiin valitsemaan jokin omaa elämää koskettanut ja mieleen jäänyt taidekokemus ja kirjoittamaan tästä ylös yksittäisiä sanoja paperille. Tavoitteena oli kirjata ylös tajunnanvirtaa, jonka apukysymyksinä osallistujat voivat miettiä esimerkiksi missä kokemus tapahtui, miltä siellä näytti, missä se tuntui ja missä se vaikutti. Sanojen kirjaamiseen annettiin viisi minuuttia aikaa, jonka jälkeen sanoista valittiin kymmenen tärkeintä. Näistä kymmenestä sanasta koottiin teksti tai runo, johon sai halutessaan lisätä myös apusanoja. Lopuksi kaikki lukivat ääneen

oman tekstinsä. Työpajan lopuksi kävimme vielä osallistujien kesken kierroksen, jossa kaikki saivat kuvailla omaa oloaan ja antaa palautetta.

5.3.2 Toinen taidetyöpaja: tulevaisuuden taidetoiminta

Toisessa taidetyöpajassa tutkimuksen teemana oli toiveet tulevaisuudelle, joita lähdimme pohtimaan piirtämisen kautta. Ryhmän tutustumiskerralla aloitimme lämmittelynä sarjakuvan piirtämistä, jota päätimme jatkaa ja hyödyntää myös tässä pajassa. Osallistujat olivat tutustumis- ja suunnittelutapaamisessa piirtäneet paperille sarjakuvahahmon, joka yhdisti heidät itsensä sekä oman voimaeläimensä. Piirroksen pohjalta mietittiin hahmolle sen luonteenpiirteitä, erityistaitoja ja vahvuuksia.

Kun hahmot oli esitely muulle ryhmälle, hahmoteltiin kolmen ruudun sarjakuva, jossa osallistujat saivat kuvata, millaista taide- ja kulttuuritoimintaa tai -kokemuksia he haluaisivat kokea tulevaisuudessa. Haaveet ja toiveet kuvattiin paperille itse luodun sarjakuvahahmon avulla. Osallistujille annettiin apukysymyksiä: missä toiminta tapahtuu, kenen kanssa, mitä se antaa sinulle, miltä se tuntuu ja mikä tekee toiminnasta hyvää.

Sarjakuvahahmojen avulla pyrittiin saamaan osallistujat haaveilemaan vapaasti tulevaisuudesta ja uusista kokemuksista. Yhdistämällä hahmossa omaa itseä ja voimaeläintä tavoiteltiin tilaa, jossa mahdollisesti yhdistyy nykyinen todellisuus ja mielikuvitusmaailma, jossa haaveet voisivat toteutua. Kuvataidelähtöiset menetelmät tarjoavat tekemisen prosessin ja syntyneiden objektien kautta tilaisuuden kommunikaation ja parhaimmillaan helpottavat sitä. Taiteessa käytetyt metaforat voivat toimia asioiden ja tapahtumien kuvaajina, ja niiden kautta voi olla usein helpompi sanallistaa omia ajatuksiaan. (Iivanainen 2019, 78.)

5.3.3 Kolmas taidetyöpaja: taide ja hyvinvointi

Viimeisessä taidetyöpajassa teemana oli taide ja hyvinvointi. Tälle kerralle suunnittelimme vain yhden harjoituksen, Hyvinvointikollaasin, jonka tekemiseen osallistujat saivat runsaasti aikaa. Tehtävänä oli kerätä ilmaisista kuvapankeista tai omista kuva-arkistoista kuvia, jotka ilmaisevat oman elämän hyvinvoinnin lähteitä. Kuvat koottiin etukäteen tehdyille Google Drive -alustalle kuvakollaaseiksi, jotka jokainen sai koota ja sommitella oman näköisekseen. Valmiit kuvat voivat tarjota hyvän välineen kommunikaatioon ja toimia keskustelun lähtökohtana. Kuvallinen ilmaisu voi tarjota erityisesti nuorille toimivan tavan oman itsen ja ajatusten ilmaisuun ja joskus kuvien avulla voi olla helpompi myös sanallistaa asioita, kun ajatukset ovat ensin saaneet jonkin visuaalisen muodon (Iivanainen 2019, 71, 79).

Kollaasin kokoamiseen sai aikaa 20 minuuttia ja sitä sai työstää omassa rauhassa kamerat kiinni. Kun kollaasit olivat valmiita, jokainen sai vuorollaan esitellä omansa ja kertoa valitsemistaan kuvista sen, minkä koki itselleen hyväksi ja sopivaksi. Harjoituksen avulla nuoret pääsivät pysähtymään hetkeksi hyvinvoinnin teeman äärelle ja pohtimaan omaa elämää sen näkökulmasta. Kollaasit herättivät hyvin keskustelua ryhmän sisällä ja antoivat mielenkiintoisen katsauksen osallistujien elämään ja ajatusmaailmaan. Muiden osallistujien kollaasit antoivat myös ideoita ja näkökulmia omaan elämään ja hyvinvoinnin edistämisen tekijöihin.

6 NUORTEN NÄKEMYKSIÄ TAITEESTA JA KULTTUURISTA

6.1 Taiteen läsnäolo ja merkitys arjessa

Analysoitu aineisto osoitti monella tapaa taiteen ja kulttuurin olevan kiinteä osa työpajoihin osallistuneiden elämää ja jokapäiväistä arkea. Harjoituksissa esiin tulleiden, nuorten elämässä mukana olevien taiteenlajien kirjo oli laaja. Aineistosta nousi kuitenkin erityisesti esiin musiikki ja kuvataide monissa muodoissaan.

Musiikki mainittiin esimerkiksi itselle tärkeimpänä taiteenlajina sekä rentoutumisen ja rauhoittumisen välineenä. Kaksi osallistujaa myös harrasti musiikkia aktiivisesti vapaa-ajallaan. Merkittäviä taidekokemuksia käsittelevissä tehtävissä musiikki nousi esiin esimerkiksi osana taideinstallaatiota, musikaalissa ja tanssiesityksessä. Tulevaisuuden haaveita kartoittavissa tehtävissä nousi esiin nuorten kiinnostus oppia soittamaan erilaisia soittimia. Osallistujien ideoimissa tulevaisuuden tapahtumissa musiikki oli läsnä niin kaikille avoimissa festivaaleissa kuin haaveissa päästä esiintymään muille.

Nuorten arjessa oli mukana myös kuvataiteen erilaiset muodot. Kaksi nuorta harrastikin aktiivisesti kuvataidetta maalaamalla ja piirtämällä. Useassa merkittävässä taidekokemuksessa esiin nousi erilaiset kuvataiteen kautta saadut vaikuttavat elämykset, esimerkiksi taidenäyttelyissä. Taidekokemus, joka jätti jäljen - harjoituksessa nuoret kirjasivat heille merkittävästä taidekokemuksesta ylös sanoja, joista lopulta koottiin yhtenäinen teksti tai runo. Eräs nuori kirjoitti kokemuksestaan näin:

Outouden kuningatar

*innostunut tunne jonossa, pitää odottaa
astun portaat ylös, värikäs maailma aukeaa
hämmentyneenä katson ympärilleni, pilkulliset kurpitsat vaikuttavat
outo fiilis nahoissani ryömii, pallohuoneen läpi saa kulkea
kummalliset, valkoiset, epämuodostuneet möykyt ahdistaa
epämukava tunne, outoudessaan silti kaunis.*

Runo tuo monipuolisesti esiin taidekokemuksen ja kuvataiteen herättämiä erilaisia tunteita ja tunnelmaa. Työpajojen keskusteluissa tuli myös ilmi, että pajat olivat inspiroineet kahta osallistujaa ottamaan esiin omat piirustus- ja maalausvälineensä ja jatkamaan taiteen tekemistä vapaa-ajallaan.

Taide näyttäytyi ilmenevän nuorten elämässä hyvin arkisinakin asioina. Musiikin kuuntelu, kirjojen lukeminen, elokuvien katselu, ympäristön ja luonnon kauneus ja estetiikka nousivat useissa eri tehtävissä ja keskusteluissa esille. Nuorille ei tuottanut vaikeuksia nimetä heille tärkeitä taiteenlajeja tai taidekokemuksia, vaikka harjoitukset toteutettiin suhteellisen nopealla aikataululla. Kaikki osasivat myös sanoittaa taiteen herättämiä tunteita ja sitä, miten taide on heihin vaikuttanut.

Jokainen taidetyöpajoihin osallistuja teki ja harrasti itse taidetta jollain tavalla. Nuoret kirjoittivat tekstejä ja runoja, soittivat bändissä, lauloivat, maalasivat ja piirsivät vapaa-ajallaan. Taideharrastuksia kuvailtiin rentouttavaksi, nautinnolliseksi, iloa antavaksi, rauhoittavaksi ja elintärkeäksi.

Useissa harjoituksissa tuli myös ilmi taiteen moninaisia, laajempia merkityksiä nuorille. Taidetta kuvattiin tärkeänä, jokapäiväisenä ja elintärkeänä osana elämää. Taide antoi näkökulmia, elämänkatsomusta ja sillä oli myös yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Kehittäjänuorten Mitä taide on -tehtävän sanapilvi (kuvio 4) tuo myös hyvin esiin taiteen monipuolisuutta ja vaikutuksia elämään. Kysyttäessä nuorilta, mitä taide on, saatiin vastauksiksi esimerkiksi harrastus, iloa, vapaus, elämyksiä, ilmaisua, kokemuksia, läsnäolo ja voimavara. Nämä kaikki merkityksen ovat ihmisen psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin osatekijöitä.

KUVIO 4. Mitä taide on? -sanapilvi

6.2 Ryhmät ja yhdessä tekeminen

Vaikka nuoret tekivät taidetta paljon yksilöinä, toi aineisto esiin myös tärkeän näkökulman taiteen voimasta tuoda ihmisiä yhteen. Kartoittaessa nuorten tulevaisuuden haaveita Unelmapuu- ja sarjakuvatehtävissä, esiin nousi tekeminen ja kokeminen muiden ihmisten kanssa sekä erilaiset ryhmät ja yhteisöt. Unelmapuun teemoissa taidetta haluttiin tehdä ja kokea isoissa ryhmissä sekä omien ystävien kanssa. Tulevaisuuden taidekokemuksista ja -toiveista kertovissa sarjakuvissa kaikilla nuorilla oli läsnä ryhmät ja yhteisöt, niin tuttujen kuin tuntemattomienkin ihmisten kanssa. Sarjakuviin piirretyt hahmot osallistuivat taideryhmiin sekä halusivat esiintyä yleisöille ja luoda muille taidekokemuksia. Sarjakuvissa hahmoteltiin yhteisöllistä taideteosta, johon kaikki saivat vapaasti yhdessä osallistua. Eräs nuori kuvaili sarjakuvan avulla kaikille avointa yhteisöllistä tapahtumaa, jossa ihmiset yhdessä tekivät, kokivat ja loivat taidetta.

Tässä tää [sarjakuvahahmo] on kattomassa semmoista lauluesitystä, kuorolaulu - oopperaesitystä kesäisellä lavalla. Siellä on yleisöä ja hän ihastuu et oo kuinka upeaa et hänkin haluaisi. Sit se harjoittelee tarpeeksi sitä laulamista ja esiintymistä ja sitten hän pääsee lopulta siihen itekin näyttämölle, esiintymään ja sit siellä on niitä muitakin, ja sit on paljon katsojia ja yleisöä ja hän saa siitä tietysti sellaisen onnistumisen kokemuksen ja saa niitä taitoja ja semmoista omaa, mistä hän on kiinnostunut niin toteuttaa sitä, myös tuottaa hienon esityksen toisille musiikin ystäville.

Edellä kuvatussa sitaatissa eräs nuori kuvailee sanoin piirtämänsä sarjakuvaa, jossa hän hahmottelee toiveita ja haaveita tulevaisuuden taidetoiminnalle. Hän kuvaa halua oppia ja saada onnistumisen kokemuksia sekä muille ihmisille esiintymistä ja taidekokemuksen tuottamista.

Marhaban-nuorten ryhmässä nousi esiin keskustelujen myötä, kuinka tärkeä osa ryhmätoimintoja on toisten ihmisten tapaaminen, tutustuminen sekä suomen kielen puhuminen ja kuuleminen. Eräs nuori toi esiin dialogin tärkeyden ja sen, kuinka taiteen kautta voi myös oppia yhdessä kielestä ja kulttuurista. Tämä olikin hyvin tärkeä osa tämän ryhmän taidepajatyöskentelyä ja sen tavoitteita. Vaikka lyhyessä prosessissa ei päästäisikään elämän isojen teemojen äärelle, on äärimmäisen tärkeä huomio, että taiteen avulla voidaan oppia ja saada uusia näkökulmia.

Ryhmät ja yhteisöt tulivat ilmi myös nuorten tekemisissä hyvinvointikollaaseissa. Kollaaseihin oli liitetty kuvia, jotka kertoivat yhdessä tekemisestä ja taiteen harrastamisesta, yhteisöistä ja yhteishengestä. Ihmisten kanssa tekeminen ja vuorovaikutus olivat nuorille myös hyvinvointia edistäviä osa-alueita. Yhdessä tekemisen merkitys tuli ilmi myös näissä työpajoissa. Erityisesti kehittäjänuorten ryhmässä nuoret olivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. He kannustivat ja kehuivat toisiaan ja kommentoivat toistensa tuotoksia. Keskusteluissa tuli ilmi, että harjoitukset toivat heille myös samaistumisen kokemuksia. Muiden

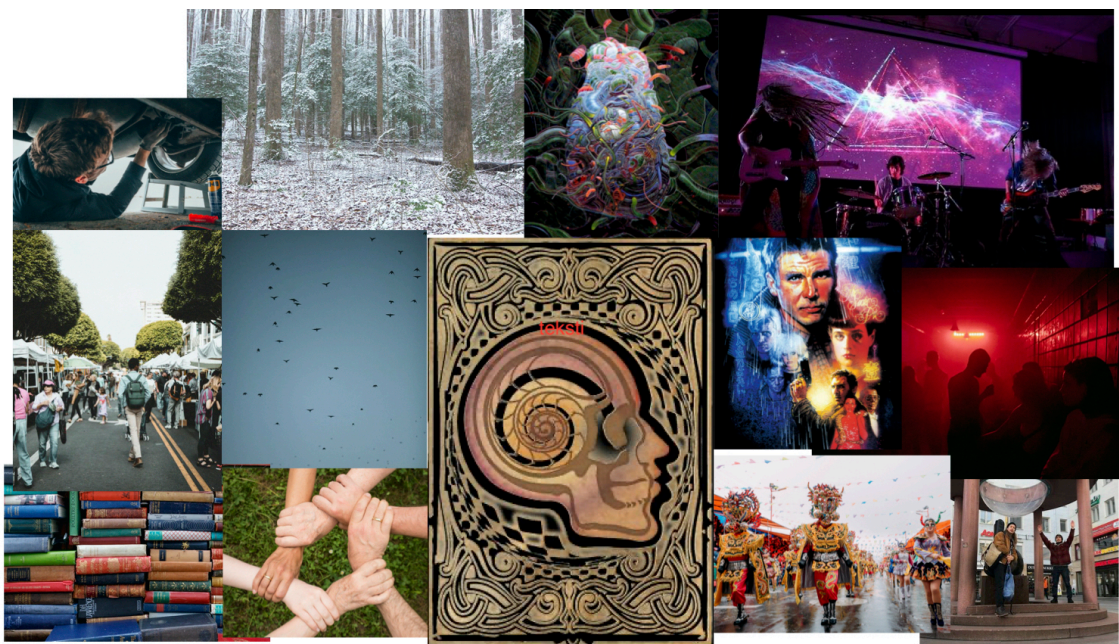
osallistujien tuotosten kautta pystyttiin myös peilaamaan omia ajatuksia ja näkökulmia. Jokaisen työpajan lopussa pidetyssä fiiliskierroksessa eräs nuori kiteytti hyvin yhteisöllisyyden merkityksen myös näissä työpajoissa:

Oon tykännyt näistä tosi paljon, niin kun kuvissakin [hyvinvointikollaasi] näkyy että ihmisten kanssa tekeminen ja yhteisöllisyyden tunne - sen takia me ollaan täällä ja pidetään näitä yhdessä, se on meillä samanlainen mielenkiinto.

6.3 Taiteen herättämät tunteet ja vaikutukset

Aineiston kautta ilmenneet, taiteisiin liittyvät ja taiteen luomat tunteet olivat suurelta osin positiivisia. Analyysissä poimittiin niin nuorten itsensä kertomia tunnetiloja ja vaikutuksia, kuin myös havainnoin kautta nuorissa heränneitä reaktioita taidetyöpajoissa ja harjoituksia tehdessä. Taidekokemus, joka jätti jäljen tehtävissä nuoret sanoittivat kokemusten lisäksi myös niiden luomia tunnetiloja ja taiteen vaikutuksia. Taide sykähdytti, vapautti, antoi näkökulmia ja väylän käsitellä ja purkaa omia tunteitaan. Taide koettiin mahdollisuutena paeta todellisuudesta ja päästä pois kaikesta. Se antoi elämyksiä ja vaikuttavia tunnekokemuksia.

Ystäväkirja-tehtävä kertoi taiteen tekemisen ja kokemisen luovan nuorille iloa, luovuutta ja rauhaa. Taiteen harrastaminen antoi nuorille nautintoa ja rentoutti. Nuorten hyvinvointikollaaseissa taide oli jollain tavalla läsnä kaikkien kuvissa. Kollaaseissa (kuva 1) oli kuvia kuvataiteesta, omasta yhtyeestä, kirjoista, elokuvista, musiikista, keikoista, laulamisesta, väreistä, muodoista, estetiikasta, materiaaleista, ilmaisusta ja kulttuurista kaikissa muodoissaan.

KUVA 1. Esimerkki nuoren tekemästä hyvinvointikollaasista

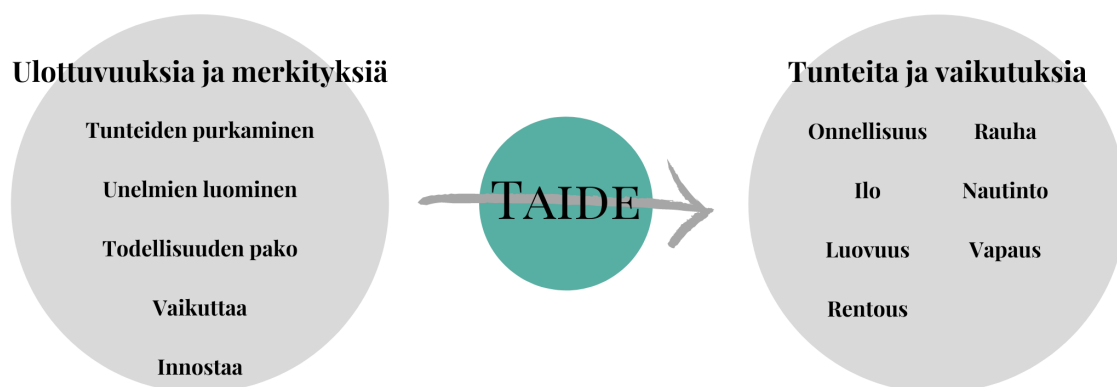
Myös taidetyöpajojen päätteeksi käydyt palautekierrokset kertoivat nuorten hyvästä olosta yhteisen työpajan jäljiltä. Nuoret kuvailivat oloaan sanoilla onnellinen, iloinen ja hyvä. Pajoissa oli hauskaa, mielenkiintoisia tehtäviä ja toisiin tutustuminen koettiin kivana asiana. Marhaban-ryhmän viimeisen kerran jälkeen eräs nuori sanoitti kokemukstaan taidetyöpajoista näin:

Mulla on tosi hyvä olo, tuntuu hyvältä, sama kuin aina näiden jälkeen.

Havainnot nuorten reaktioista ja ilmeistä kertoivat myös positiivisia asioita. Työpajoissa hymyiltiin ja naurettiin paljon. Tunnelma oli rento ja huumori oli läsnä koko ajan. Vaikka osalle nuorista oli vaikeaa kirjoittaa ja puhua suomea, ei heidän olemuksessaan näkynyt negatiivisia tunteita, vaan ohjaajan avulla yhdessä selvitettiin vaikeat asiat.

Kuviossa 5 on tiivistettynä esimerkkejä nuorten kuvauksista siitä, millaisia ulottuvuuksia ja merkityksiä taiteella on, ja millaisia tunteita ja vaikutuksia sillä saadaan aikaan. Kuvaukset on poimittu niin havainnointimateriaalista kuin taidelähtöisillä menetelmillä toteutetuista harjoituksista ja luoduista teoksista. Taiteella voi olla tietoisia tai tiedostamattomia tehtäviä, jotka saavat aikaan positiivisia vaikutuksia. Nuoret kokivat, että taiteen avulla voidaan esimerkiksi purkaa tunteita ja paeta

todellisuudesta. Taide innostaa, vaikuttaa ja auttaa luomaan unelmia. Näillä taiteen ulottuvuuksilla on positiivisia vaikutuksia nuorten elämässä. Taiteen kautta voidaan saada esimerkiksi iloa, vapautta ja rauhaa.

KUVIO 5. Taiteen tehtäviä ja vaikutuksia

Vaikka havainnot nuorten reaktiosta ja läsnäolosta työpajoissa olivatkin pääosin positiivisia, ilmeni erään nuoren kohdalla myös negatiivisia tunteita. Nuori vähätelti taitojaan ja oli hyvin epävarma kaikista tuotoksistaan. Myös kameran auki pitäminen oli hänelle paikoin epämiellyttävää. Tämän nuoren kohdalla olisi todennäköisesti vaadittu pidempää yhdessä tekemisen prosessia, jotta luottamus ryhmän sisällä olisi vahvistunut, eikä hänen olisi tarvinnut epäillä omia taitojaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Taide ja luovuus hyvän arjen lähteinä

Tämän tutkimuksen taidetyöpajoihin osallistujille taiteen määrittely oli helppoa. He pystyivät hyvin nopeasti erittelemään erilaisia taiteenlajeja ja taiteen vaikutuksia elämässään. Tunnistamalla taiteen moninaisuutta pystytään myös helpommin pohtimaan ja käsittelemään sen läsnäoloa ja merkityksiä omassa elämässä. Nuorten avoimuus ja valmius taiteen tekemistä ja yhteistä prosessia kohtaan oli positiivinen yllätys. Pääsimme nopeasti tekemään ja jakamaan yhdessä luotuja asioita ja keskustelemaan niistä myös avoimesti.

Tutkimuksen aineisto osoitti taiteen ja kulttuurin olevan monella tapaa osa työpajoihin osallistuneiden nuorten jokapäiväistä elämää ja arkea. Nuorten elämässä taide näkyi harrastuksina, vapaa-ajan viettämisenä, taiteen kuluttamisena ja luovuutena. Taide ja kulttuuri olivat kietoutuneet osaksi nuorten arjen kulttuuria. Arjen kulttuuri on yksi kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksista. Arjen kulttuurilla tarkoitetaan jokaisen ihmisen omaa hyvää arkea, jossa kulttuuriset sisällöt ja merkitykset ovat muotoutuneet kiinteäksi osaksi arvomaailmaa, tottumuksia ja elämänkaarta (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20). Korostaessa aineettoman hyvinvoinnin merkitystä hyvän arjen ja elämän kokemiselle, on taiteella ja kulttuurilla tärkeä osansa (Liikanen 2010, 25).

Osa arjen kulttuurisuutta ja kulttuurihyvinvoinnin kokonaisuutta on myös omakohmainen taiteen ja kulttuurin harrastaminen yksin tai muiden ihmisten kanssa. Luovuus on synnynnäinen ominaisuus ja kokemus itsestä luovana yksilönä on ihmisen perustarve. Luovuus voi auttaa niin yksilöä kuin ryhmiäkin antamaan kohtaan milleen asioille merkityksiä, selviämään haasteista ja katsomaan asioita uudesta näkökulmasta. Sen avulla voidaan myös etsiä omaa tapaa elää ja vaikuttaa omissa toimintaympäristöissään. Luovuus on taiteellisessa ilmaisussa toiminnan keskeisin lähtökohta ja motiivi. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 11–12; Liikanen 2010, 36.) Luovuus näyttäytyi kohdejoukon taiteen harrastamisena ja kai-

kille nuorille oli ominaista taiteen tekeminen joko yksin tai ryhmässä. Taiteen tekemisen ja harrastamisen luomat tunteet ja vaikutukset olivat positiivisia aina rauhoittumisesta ja iloon ja nautintoon.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten arjessa eniten tilaa ja huomiota saivat musiikki ja kuvataide monissa muodoissaan ja ilmentymissään. Visuaaliset taiteet voivat olla hyvin voimakkaiden tunnekokemusten välittäjiä. Katsoessa, tehdessä ja jäsentäessä esimerkiksi kuvataidetta ihminen pääsee työstämään erilaisia aiheita, materiaaleja, värejä ja symboleja monenlaisiin muotoihin ja asetelmiin hyödyntäen myös alitajuntaa. Tämän takia visuaaliset taiteet ovatkin erinomaisia tapoja käsitellä ja etsiä yhteyksiä muistoihin ja tunteisiin. Visuaaliset taiteet toimivat väylänä todellisuuden eri tasojen kokemiselle ja ymmärtämiselle ei-kielellisen ilmaisun kautta. (Houni ym. 2020, 48.) Visuaalisia taiteita käytettiin myös osana taidetyöpajoja ja piirtämisen kautta päästiin käsiksi nuorten haaveisiin ja unelmiin ehkäpä eri lailla kuin pelkästään ääneen kertomalla. Nuoret osallistuivat piirustustehtäviin innokkaasti ja aiheeseen uppoutuen. Luovuus ja kuvallinen ilmaisu antoivat nuorille väyliä unelmoida ja työstää ajatuksiaan paperille ilman sanallista viestintää.

Musiikki oli vahvasti läsnä tutkimuksen nuorten elämässä. Musiikin kuuntelu ja harrastaminen rytmittivät nuorten arkea ja vapaa-ajan käyttöä. Musiikin muodot tulivat myös ilmi tulevaisuuden haaveita pohdittaessa. Myös itse taidetyöpajoissa käytimme musiikkia rauhoittumiseen ja virittymiseen. Musiikin vaikutuksia erityisesti fyysiselle terveydelle on tutkittu paljon ja sen positiivisista vaikutuksista on paljon tutkimustietoa. Musiikin kuuntelun on todettu alentavan sykettä, laskevan verenpainetta ja vähentävän stressiä (Houni ym. 2020, 57). Musiikki aktivoi monia aivojen alueita ja myös tukee aivojen kehitystä. Tutkimusten mukaan pitkäaikaisella musiikkiharrastuksella on aivojen rakennetta muokkaava vaikutus ja se edistää esimerkiksi kielenkehitystä, empatiakykyä, keskittymis- ja päättelykykyä sekä muistia. (Isolammi n.d.)

Tutkimuksen aineisto kertoi paljon taiteen herättämistä tunteista. Koettujen tunteiden positiivisuus ja merkittävyys on selkeä merkki siitä, että taide monissa muodoissaan luo hyvää oloa ja hyvinvointia. Arkisetkin kokemukset taiteen avulla

rauhottumisesta, ilon ja onnen tunteista kertovat taiteen olevan nuorten arjen hyvinvoinnin lähde. Hyvän arjen elementit luovat edellytyksiä voimavarojen lisäämiselle, itsensä kehittämiseksi ja toimintakyvyn ylläpidolle.

Aineisto toi kuitenkin esiin myös poikkeuksen taiteen ja yhdessä tekemisen herättämistä tunteista. Erityisesti erään nuoren kohdalla luova ryhmäprosessi herätti myös negatiivisia tuntemuksia kuten turhautumista ja suoriutumispaineita. Taide voi herättää monenlaisia tunteita ja kokemukseen vaikuttaa aina yksilön oma esimerkiksi elämänhistoria, henkilökohtaisuus, tunteet ja odotukset (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 14). Nuoren oli vaikea olla esillä, jakaa muille omia tuoksiaan sekä tehdä annettuja tehtäviä annetussa ajassa. Tällaisissa tapauksissa ohjaajan ammattitaidolla onkin erityisen tärkeä rooli ja myös negatiiviset tunteet tulee osata kohdata ja huomioida oikealla, tilanteeseen sopivalla tavalla. Nuoren oman epäröinnin ja itsensä väheksynnän hetkillä oli myös hienoa huomata, kuinka ryhmän muut nuoret tukivat ja kannustivat häntä jatkamaan.

7.2 Taide väylänä yhteisöllisyyden kokemukselle

Yhtenä tärkeänä teemana aineistosta nousi esiin yhteisöt ja yhteisöllisyys. Nuoret halusivat tehdä ja kokea taidetta yhdessä muiden kanssa. Taiteen kautta oli mahdollista luoda ja saada yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen kokemuksia, joita nuoret pitivät tärkeinä. Tutkimuksen aineistossa yhteisöllisyys korostui varsinkin tulevaisuuden taidetoimintaa hahmottavissa tehtävissä. Erilaiset taideryhmät, taiteen tekeminen ja harjoittelu yhdessä muiden kanssa sekä kaikille avoimet tapahtumat nousivat esiin. Taiteen tekemisellä haluttiin luoda myös muille hyvää oloa ja kokemuksia. Myös taiteisiin liittyvissä harrastuksissa yhdessä tekeminen nousi esiin.

Yhteisöllisyys, ryhmään kuuluminen, nähdäksi ja kuulluksi tuleminen ovat ihmisen perustarpeita. Ihmisillä on synnynnäinen tarve olla yhteydessä toisiin ja jakaa oman elämänsä merkityksiä, jotka rikastuvat ja rakentuvat suhteessa toisiin ihmisiin. Suhteet ympärillämme oleviin ihmisiin ovat iso osa hyvinvoinnin kokonaisuutta ja sosiaalisten suhteiden kautta rakennamme omaa identiteettiämme. (Vanhanen 2017, 64—65; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 13.)

Taiteella ja taidetoiminnalla on todettu olevan lukuisia positiivisia sosiaalisia vaikutuksia, kuten sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden lisääminen, syrjäytymisen vähentäminen sekä yksinäisyyden lieventäminen. Taiteen avulla voidaan vahvistaa yhteisöjä, lisätä yhteisöllisyyden kokemuksia sekä tukea turvallisten yhteisöjen rakentumista. Taide voi tuoda yhteen erilaisia ihmisiä, erilaisista taustoista ja edesauttaa erilaisuuden arvostamista ja empatiaa, sekä sukupolvien ja kulttuurien välistä ymmärrystä. (Laitinen 2017a, 33—34.)

Kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta yhdessä tekeminen ja kokeminen, vuorovaikutus ja vastavuoroisuus ovat oleellisia elementtejä. Taiteen tekeminen, kokeminen, harrastaminen ja vastaanottaminen ovat kaikki niin yksilön, ryhmien kuin yhteisöjenkin hyvinvointia lisääviä tekijöitä. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019.) Yhteisöllisyyden kokemusta voidaan edistää niin arjen kulttuurissa kuin erityisillä kulttuurihyvinvointipalveluillakin, joita esimerkiksi TOSI-hanke työllään kehittää ja edistää. Tutkimuksen taidetyöpajat loivat myös osaltaan yhteisöllisyyden kokemuksia ja antoivat mahdollisuuksia vuorovaikutukselle, ryhmään kuulumiselle, nähdäksi ja kuulluksi tulemiselle. Nuorilta saatu palaute taidetyöpajoista vahvisti tätä olettamusta.

Taidelähtöisten menetelmien näkökulmasta yhteisöllisyyden ja sitä kautta osallisuuden edistäminen ja kokeminen on yksi tärkeimmistä päämääristä. Taidelähtöinen luova toiminta luo osallistujille yhdenvertaisen kohtaamispaikan, jossa jaetaan ja opitaan uutta vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Taiteen luomista tärkeämpää on dialoginen prosessi ja yhteisen keskustelun kautta saatu laajempi ymmärrys. Yhteisöllisyyden kokemukset voivat vahvistaa osallisuuden kokemusta ja synnyttää uusia sosiaalisia suhteita ja verkostoja. (Känkänen 2013, 33—34, 75; Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10; Tuhkunen 2019, 17.)

Opinnäytetyön taidetyöpajoissa tuotiin yhteen toisilleen entuudestaan vieraita ihmisiä, jotka pääsivät yhdessä muodostamaan oman ryhmänsä. Kummassakin ryhmässä muodostui yllättävän nopeasti oma yhteisönsä ja tapansa kommunikoida. Vaikka toimimme etäyhteydellä, tutustuimme toisiimme vaivattomasti ja osallistujien oli pääosin helppo jakaa omia tuotoksiaan ja ajatuksiaan. Erityisesti toisessa ryhmässä korostui osallistujien yhteishenki ja vuorovaikutus. Nuoret

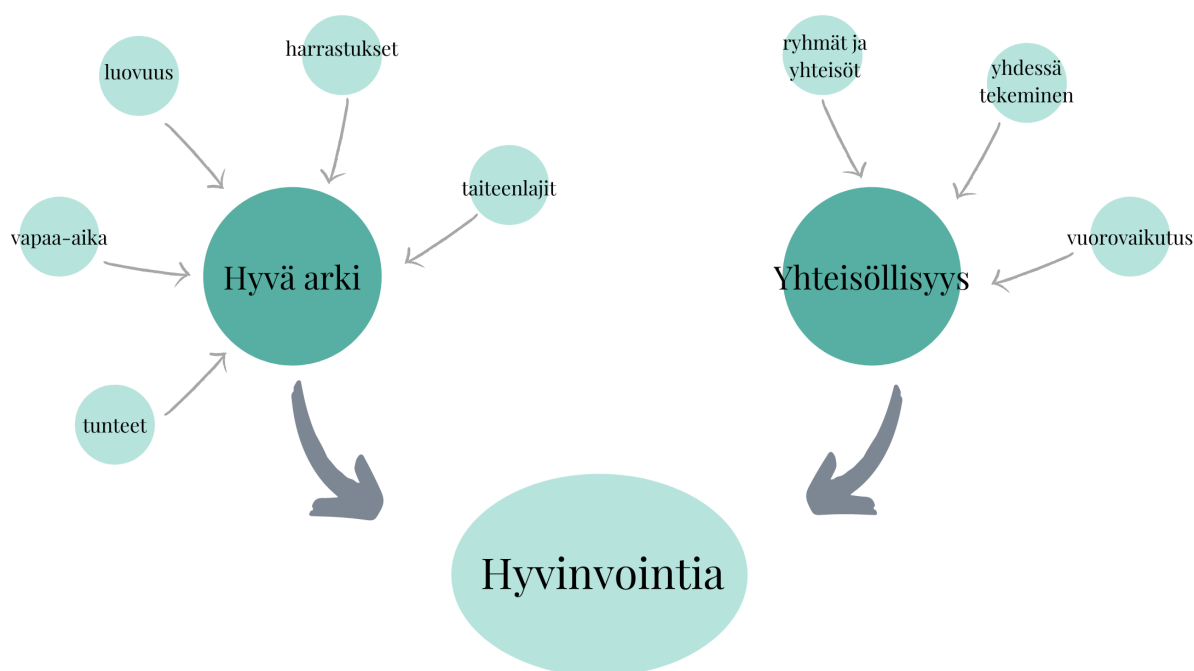
kommentoivat ja kehuivat toistensa aikaansaannoksia ja loivat näin positiivista ilmapiiriä ja onnistumisen kokemuksia toisilleen. Taidetyöpajoilla päästiin edistämään nuorten osallisuutta antamalla heille mahdollisuuksia liittyä ja kuulua ryhmään, motivoimalla ja rohkaisemalla hyppäämään mukaan yhteiseen taideprosessiin. Yhdessä koettu vuorovaikutus ja luovuus antoivat osallisuuden kokemukseksi tärkeitä eväitä.

Kolmen työpajan kokonaisuus oli silti hyvin lyhyt ja pienimuotoinen sukellus yhteiselle taidematkalle. Useampien ja pidempien taidetyöpajojen kokonaisuus olisi varmasti avannut ovia syvällisempään pohdintaan ja osallistujien väliseen kohtaamiseen. Mitä tutummaksi ryhmä tulee, sitä tiiviimmäksi rakentuu myös luottamus ja uskallus olla oma itsensä ja avata taiteen avulla muille omaa historiaa, persoonaa ja ajatuksia.

Yhdessä koettu luova toiminta antaa osallistujilleen jakamisen ja vastavuoroisuuden kokemuksia, vaikka ryhmässä ei keskusteltaisi sanoin. Taide voi toimia sanojen sijaan kommunikoinnin tilana, jossa itselle merkityksellinen informaatio ja sen jakaminen muille liittyy ryhmän jäseniä toisiinsa. Tämä synnyttää yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 13.) Huhtinen-Hilden ja Karjalainen (2019, 16) kertovat, että Huhtinen-Hildenin ja Iso-lan ryhmätoimintaa sosiaalityössä käsittelevän tutkimuksen mukaan yhteisöllinen toiminta voi helpottaa tunteiden tunnistamista ja antaa uusia eväitä ja mahdollisuuksia niiden kohtaamiseen ja käsittelyyn, sillä ryhmätoiminnan kautta voidaan tehdä näkyväksi jotain sellaista, mitä olisi yksin vaikea havaita. Ryhmän jäsenten omien, erilaisten tarinoiden ja kokemusten kautta tullaan prosessoineeksi myös muiden ihmisten kokemusten herättämiä ajatuksia ja tunteita. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 16.) Juuri tätä on yhteisöllisyys, jota taidelähtöinen toiminta parhaimmillaan tarjoaa: ryhmään kuulumista, yhteistä jakamista, uusia näkökulmia ja kokemuksia, joiden kautta voidaan peilata niin omaa kuin muidenkin koettua elämää.

7.3 Yhteenvetoa: taide ja kulttuuri hyvinvoinnin lähteenä

Nuorten näkemykset ja kokemukset taiteesta arjen osana, yhteisöllisyyden edistäjänä ja positiivisten tunteiden herättäjänä kertovat taiteen tärkeästä roolista hyvinvoinnin lähteenä. Kuviossa 6 on kuvattuna tutkimuksessa ilmenneitä hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Hyvä arki ja yhteisöllisyys ovat tärkeitä hyvinvoinnin lähteitä ja niiden osa-alueet korostuivat tässä tutkimuksessa. Hyvän arjen tekijöinä ovat erilaiset taiteenlajit, vapaa-ajan vietto taiteen ja kulttuurin parissa, harrastuneisuus ja luovuus sekä taiteen herättämät tunteet. Yhteisöllisyydestä hyvinvoinnin tekijänä kertovat halu kiinnittyä, tehdä ja kokea asioita erilaisissa ryhmissä ja yhteisöissä sekä tehdä ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

KUVIO 6. Hyvä arki ja yhteisöllisyys hyvinvoinnin tekijöinä

Yksilön hyvinvointi on aina monesta tekijästä koostuva ja kokemukseen perustuva. Hyvinvoinnin määrittelyyn vaikuttaa kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Esimerkiksi osallisuus, mielekäs tekeminen ja yhteisöllisyys ovat hyvinvoinnin tekijöitä, joihin taide voi vaikuttaa positiivisesti. Nämä hyvinvoinnin tekijät nousivat esiin myös tämän tutkimuksen myötä.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen olennaisia lähtökohtia ovat yksilön voimavarojen tunnistaminen ja tukeminen. Taidetoiminnan yhdistämistä hyvinvointiin voidaan tarkastella ennalta ehkäisevän sosiaalityön näkökulmasta. (Liikanen 2010, 27.) Esimerkiksi taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntävällä ryhmätoiminnalla voidaan ehkäistä mahdollisten sosiaalisten ongelmia syntyä ja kasaantumista edistämällä juuri osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Kansainvälisten tutkimusten kautta on saatu runsaasti tietoa, että yhteisöllisellä ja osallistavalla taidetoiminnalla voidaan vaikuttaa positiivisesti erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten hyvinvointiin, sosiaaliseen osallisuuteen sekä yhteisöön ja yhteiskuntaan liittymiseen (Laitinen 2017a, 41). Taiteellisen toiminnan kautta voidaan oppia ja kehittää vuorovaikutustaitoja kuin sosiaalisia taitojakin sekä luoda ja rakentaa uusia verkostoja, jotka vaikuttavat ihmisen elämään monin tavoin. Taide voi tarjota uusia mahdollisuuksia kehittää ryhmätyötaitoja, itseilmaisutaitoja ja lisätä itseluottamusta ja rohkeutta. (Laitinen 2017b.) Hyvinvoivat yksilöt yhdessä luovat hyvinvoivia ja osallisia yhteisöjä, joiden vaikutus voi ylettyä yhteiskunnan tasollekin. Taiteen avulla saadut vaikutukset voivat siis olla kauaskantoisia.

Hyvinvointivaikutusten toteutumiseksi arjessa ihmisille tulee luoda mahdollisuuksia kokea ja tehdä taidetta yhdessä. Taiteen positiiviset vaikutukset eivät kuitenkaan tapahdu itsestään, vaan ne vaativat moniammatillista, organisaatorajat ylittävää yhteistyötä ja kehittämistä. Tiedon ja ymmärryksen lisääminen taidetoiminnasta antaa työkaluja ottaa taide osaksi yhä laajempia yhteiskunnallisia asiayhteyksiä. (Koivisto & Lehikoinen 2019.) Taiteen, kulttuurin ja taidelähtöisten menetelmien hyötyä ymmärretään ja arvostetaan koko ajan enemmän niin sosiaali- ja terveysalan palveluissa kuin alan koulutuksessakin. Hyvänä esimerkkinä kehityksestä toimii jo aiemminkin mainittu Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, joka antaa suuntaviivoja kulttuurin käytölle kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. TOSI-hankkeen kaltaisilla kulttuurihyvinvointihankkeilla on suuri merkitys palveluiden kehittämisessä ja hyvinvoinnin edistämiseksi taiteen keinoin. Keväällä 2021 Pirkanmaalla käynnistyi kaksi merkittävää kulttuurihyvinvoinnin maakunnallista kehittämishanketta, joita koordinoi Tampereen kaupunki. Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjaus Pirkanmaalla- sekä Kulttuuri ja taide virtaa -

hankkeet kehittävät kulttuurihyvinvointipalveluja ja luovat yhteyksiä taiteen tekijöiden, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ja asiakkaiden välille, edistävät palveluohjausta ja -tarjotinta luodakseen taiteelle ja kulttuurille hedelmällisen maaperän hyvinvoinnin edistämiseksi ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisessa. (Tampereen kaupunki 2021.) Maakunnallinen panostus kulttuurin ja terveyden edistämisen kehittämishankkeille on tärkeä suuntaviiva kulttuurihyvinvoinnin sitomiseksi kiinteäksi osaksi sosiaali- ja terveystalvveluja.

Maailman terveysjärjestö WHO:n laaja tutkimusraportti sisältää luvussa 3.2.1. esiteltyjen taiteen ja kulttuurin terveysvaikutusten lisäksi myös politiikkasuosituksia Euroopan alueen jäsenmaille. Raportissa on esitelty useita suosituksia kulttuuri-, terveys- ja sosiaalialan sektoreille. Suositukset on jaettu kolmeen suurempaan kokonaisuuteen. Ensimmäisessä kokonaisuudessa jäsenmaita kehoitetaan tunnustamaan lisääntyvät todisteet ja tutkimustieto taiteen ja kulttuurin merkityksestä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Toisessa kokonaisuudessa tunnustetaan taiteisiin ja kulttuurin osallistumisen merkitys ja lisäarvo hyvinvoinnille. Kolmannessa kokonaisuudessa keskitytään huomioimaan, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistäminen ylittää sektorirajat ja eri alojen yhteistyötä tulee vahvistaa ja edistää. (Fancourt & Finn 2019, 55—56.)

Kulttuurihyvinvointipalvelujen avulla pyritään tuomaan taidetoiminta helposti saatettavaksi, lähelle ihmisiä ja kiinteäksi osaksi sosiaali- ja terveystalvveluja. Ihmisten kiinnostus ja tarve taide- ja kulttuuritoiminnalle säilyy koko elinkaaren ajan, ympäristöjen ja elinolosuhteiden muuttuessaakin. Kulttuurihyvinvointipalvelujen toteuttamisen taustalla vaikuttaa näkemys kulttuurista oikeuksista, joiden mukaan taide- ja kulttuuripalvelut on turvattava yhdenvertaisesti kaikille. Erityisesti kotona syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset voivat taidetoiminnan kautta saada elintärkeitä yhteisöllisyyden ja ryhmään kuulumisen kokemuksia.

TOSI-hankkeen tavoitteena on tavoittaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja lisätä heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä. Vaikka tämän tutkimuksen tavoitteena ei ollut varsinaisesti tutkia näiden taidetyöpajojen vaikutuksia nuorten hyvinvointiin, voidaan kuitenkin olettaa, että työpajoilla oli myös positiivinen vaikutus. Erityisesti koronapandemian aikana

kaikki mielekkäät taidekokemukset, sosiaaliset kontaktit ja yhteisöllisyyden tunteet ovat tervetulleita.

Tämä tutkimus oli pintaraapaisu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tutkimuksessa, mutta se antoi silti arvokasta tietoa nuorten näkemyksistä ja kokemuksista taiteesta ja sen vaikutuksista hyvinvointiin. Taidetyöpajat olivat TOSI-hankkeen ensimmäinen konkreettinen askel nuorten pariin ja heidän aktivoitiinsa taiteen avulla. Työpajoissa päästiin kokeilemaan ja harjoittelemaan etänä toteutettavia taidelähtöisiä menetelmiä ja opittiin paljon niiden toimivuudesta. Nuorten antamat merkitykset taiteen käytölle ja harrastamiselle antavat hyvää pohjaa hankkeen muun toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen ja mikä tärkeintä, tuovat esiin nuorten omaa ääntä.

Taidetyöpajoissa astuimme kaikki yhteiseen tilaan ilman ennakkokäsityksiä, tasa-arvoisina taiteesta kiinnostuneina yksilöinä. Taidetyöpajoissa nähtiin ja koettiin, nautittiin ja tehtiin taidetta, pohdittiin ja keskusteltiin taiteesta ja sen merkityksistä. Taiteen avulla sanoitettiin tunteita, kerrottiin tarinoita ja luotiin uutta. Taide auttoi unelmoimaan ja suunnittelemaan tulevaa. Sen avulla avattiin ovia tuntemattomaan ja seikkailtiin mielikuvitusmaailmoissa.

Taide on meidän kaikkien arjessa läsnä huomaamattakin. Musiikki rytmittää elämän arkisia toimintoja ja juhlapäiviä, kirjan lukeminen rentouttaa ja palauttaa rascaasta päivästä, elokuvat ja sarjat vievät uusiin ulottuvuuksiin ja antavat uusia näkökulmia elämään. Taiteelle ei tarvitse määrittää erillisiä tehtäviä tai tehdä suunnitelmia siitä hyötymiseksi. Taide on läsnä kaikkialla ihan pyytämättäkin. Se herättää tunteita, synnyttää ideoita, luo yhteisöllisyyttä ja vuoropuhelua ja parhaimmillaan tempaisee kokijansa uusiin ulottuvuuksiin ja todellisuuksiin (Lehtonen 2019, 12).

8 POHDINTA

8.1 Luotettavuus ja eettisyys

Objektiivisuutta on pidetty perinteisesti keskeisenä osana tieteellisyyden ihanetta, mutta kaikki tutkimuksessa tehdyt ratkaisut perustuvat kuitenkin viime kädessä tutkijan subjektiivisiin valintoihin. Varsinkin laadullisessa tutkimuksessa on hyväksyttävä, ettei täydellinen objektiivisuus ole mahdollista, vaan kaikki tutkimus on aina tutkijan itsensä rakentama kokonaisuus, johon vaikuttaa tietyt puitteet ja rakennusmateriaalit. Tutkimuksen tekijä taustoineen, vaikuttimineen ja valintoineen on kiinteästi läsnä tutkimuksessa koko prosessin ajan ja laadullinen tutkimus on aina yhdenlainen versio tutkittavasta aiheesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c; Puusa & Julkunen 2020, 181—182.) Tämän opinnäytetyön tutkimuksen kannalta onkin oleellista ymmärtää ja avata tutkimuksen objektiivisuuteen ja luotettavuuteen vaikuttavat seikat.

Kulttuurihyvinvoinnin tutkimusta ohjaa yleensä ajatus siitä, että taide ja kulttuuri tekevät hyvää. Laitisen (2017, 9) mukaan yhteistä näkemystä taiteen hyvinvointivaikutuksista on mahdotonta löytää. Tutkittaessa taidetta ja kulttuuria hyvinvoinnin lähteenä sen taustalla vaikuttaa aina tiedonintressit ja tutkimusta tehdään johonkin tarpeeseen. Tutkimustarpeita ohjaa niin tieteenalan tavoitteet kuin tutkijan omatkin kiinnostuksen kohteet. Taiteen ja kulttuurin koettuihin hyvinvointivaikutuksiin vaikuttaa aina yksilön henkilökohtainen taidesuhde ja aiemmat kokemukset, jotka vaihtelevat eri elämäntilanteissa ja kulttuuriympäristöissä. Myös taide-toimintaan osallistujan valmius ottaa taidetta vastaan sekä osallistumisen syyt vaikuttavat siihen, miten taide vaikuttaa vai vaikuttaako se ollenkaan. (Laitinen 2017a, 9, 42.)

Opinnäytetyön taidetyöpajoihin osallistuneet nuoret osallistuivat toimintaan todennäköisesti siksi, että he olivat muutenkin taideorientoituneita. Taide ja kulttuuri eivät olleet heille vieraita käsitteitä ja kuten tulokset osoittivat, taide on läsnä heidän arjessaan monella tavalla. Itselle jo valmiiksi tärkeän ja arkipäiväisenkin asian pariin on helpompi tulla ja todennäköisesti antaa myös itsestään ryhmässä muille, kun käytössä on entuudestaan tuttu aihepiiri ja kommunikaation väline.

Tämä asetelma loi varmasti tutkimukselle omat lähtökohtansa, jotka vahvistivat käsitystä taiteesta hyvinvoinnin lähteenä. Tulokset olisivat todennäköisesti olleet hyvin erilaiset, jos tutkimuksen kohdejoukko ei olisi koostunut aktiivisesti taidetta ja kulttuuria harrastavista nuorista. Tämä seikka on tärkeä ottaa huomioon tutkimuksen tuloksia pohtiessa.

Olin itse työpajoissa mukana osallistuvana ohjaajana, joka myös osaltaan vaikutti tutkimuksen kulkuun ja sen tuloksiin. Opinnäytetyön tekijä on yleensä aina valta-asitiossa suhteessa tutkittavaan kohteeseen. Positioon vaikuttaa aina jollain tavalla opinnäytetyön tekijän tekemät valinnat aiheesta, näkökulmasta, aineistonkeruutavasta, tulkinnoista ja rajauksista. (Vilkkä 2021.) Pysin kuitenkin tietoisesti toteuttamaan tutkimusta asettamalla tutkittavan joukon kanssa samalle viivalle. Taideperustaisessa tutkimuksessa onkin usein olennaista tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien välisten valtahierarkioiden madaltaminen sekä tasa-arvoisempien ja yhteistoiminnallisempien tekemisen tapojen löytäminen. Tutkimuksessa haetaan tietoisesti dialogisuutta tutkijan ja tutkimukseen osallistujien välillä. (Ryyänen & Nortio & Varjonen 2021, 181, 208.) Taidetyöpajoissa toisena ohjaajana toimineen yhteisötaitelijan kanssa pyrimme omalla läsnäolollamme ja ohjaamisella asettumaan nuorten kanssa samalle tasolle. Teimme itsekin kaikki työpajojen harjoitukset ja jaoimme omia ajatuksiamme ja kokemuksiamme yhtä lailla kuin nuoretkin. Pyysimme ja otimme vastaan palautetta ja kehitimme työpajoja osallistujien toiveiden mukaisesti.

Aineiston keräämisessä hyödynnettiin aineistotriangulaatiota, jonka avulla saatiin laajempi ja monipuolisempi kuva tutkittavasta aiheesta. Aineistoa kerättiin niin taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen kuin havainnoimallakin. Esimerkiksi ilman havainnointia tutkimuksen aineisto olisi ollut suhteellisen suppea ja sen analysointi olisi ollut paljon vaikeampaa. Taidetyöpajoissa luodut runot, tekstit ja kuvat toimivat tutkimuksen aineistona ja kertovat ei-perinteisillä tavoilla nuorten ajatuksista ja näkemyksistä. Taideharjoitukset purettiin työpajoissa aina suullisesti ja jokainen sai omin sanoin kertoa tekemästään taiteesta. Tämä vähensi tutkijan omia tulkintoja teoksista. Havainnoinnin luotettavuuteen vaikutti se, että toiminta toteutettiin etänä ja työpajat pystyttiin näin ollen tallentamaan. Tallenteet mahdollistivat havainnoin tekemisen jälkikäteen ja useampaan kertaan. Toisaalta etätyöskentely ja tietokoneen ruudulta tehty havainnointi toivat mukanaan myös

haasteita. Kaikki osallistujat eivät aina halunneet pitää kameroita päällä, yhteydet pätivät ja havainnoinnista jäivät pois fyysisen läsnäolon mukanaan tuomat ulottuvuudet, kuten esimerkiksi kehon kieli.

Opinnäytetyön prosessissa sen tekijän tulee osata reflektoida omaa tekemistään koko matkan ajan ja pyrkiä näkemään tutkimuksen todellisuus ja tulokset monipuolisesti (Vilkkä 2021). Pyrin koko tutkimuksen ajan parhaani mukaan noudattamaan opinnäytetyölle asetettuja eettisiä ohjeita, ymmärtämään oman suhteeni ja tulkintani vaikutukset työn luotettavuuteen sekä käyttämään tutkimuksen teoreettisen tiedon lähteinä luotettavia tutkimuksia ja julkaisuja. Taidetyöpajoissa kohtasin tutkimukseen osallistujat kunnioituksella sekä ymmärsin taiteellisen toiminnan mahdolliset vaikutukset osallistujiin ja olin valmis kohtaamaan ne ammatitaidolla. Ensimmäisellä tapaamiskerralla kerroin työpajaan osallistujille tutkimuksestani, sen lähtökohdista ja toteutuksesta. Esittelyn lisäksi painotin, että tutkimuksesta huolimatta taidetyöpajat on tehty nuoria itseään varten, tuomaan heille mielekästä tekemistä ja hyvää oloa. Tutkimukseen osallistujilta pyydettiin myös jokaisen työpajan alussa erikseen lupa etätyöpajojen tallentamiseen. Työpajoihin osallistujien anonymiteettia kunnioitettiin eikä tallenteita saatettu ulkopuolisten nähtäviksi.

8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi ja jatkotutkimus

Opinnäytetyön tekeminen aina taidetoiminnan ideoinnista tuloksien analysointiin oli hyvin opettavainen ja antoisa prosessi. Sen aikana opin paljon taidelähtöisistä menetelmistä, taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista, moniammatillisesta yhteistyöstä, vuorovaikutuksesta ja etätyöskentelystä. Pääsin yhdistämään prosessissa niin sosiaalialan osaamistani kuin aiempaa kulttuurituottajan ammattitaitonikin, jotka yhdessä loivat hyvän pohjan kulttuurihyvinvoinnin tutkimukselle.

Kun taidetoimintaa toteutetaan moniammatillisesti, on tärkeää jo heti prosessin alkuvaiheilla määritellä yhdessä toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet. Eri ammattikuntia edustavilla tekijöillä voi olla erilaiset näkökulmat tekemiseen, vaikka taustalla vaikuttaakin yhteinen näkemys taiteesta hyvinvoinnin lähteenä. Tässä opinnäytetyöprosessissa taidetyöpajojen kokonaisuuteen vaikutti kahden tekijän ja

ohjaajan näkökulmat ja käytännön tekeminen. Prosessin edetessä oli selkeää, että taidetyöpajojen suunnitteluun ja toteuttamiseen olisi kannattanut käyttää enemmän yhteistä aikaa ja ajatusta, jotta pajat olisivat voineet parhaalla mahdollisella tavalla palvella niin tutkimuksen toteutusta kuin nuorien tarpeitakin. Toimintaa määritti liikaa kiire ja aikataulut. Kaikkea taidetoimintaa suunnitellessa on hyvä hahmottaa, miksi toimintaa ylipäänsä järjestetään: onko kyseessä harrastustoiminta vai tavoitellaanko taiteen kautta syvempiä vaikutuksia osallistujissa? Omien näkökulmien ja odotusten sanoittaminen prosessissa on erittäin tärkeää. Opinnäytetyön prosessi opettikin myös luottamaan enemmän omiin taitoihin ja ammatilliseen näkemykseen.

Työpajakokonaisuuden järjestäminen antoi paljon hyvää oppia niin taidelähtöisten menetelmien käytöstä, etätöskentelystä kuin tutkimuksen teostakin. Jatkossa vastaavia projekteja toteuttaessa suosittelenkin kiinnittämään erityistä huomiota pajojen suunnitteluun ja ajan käyttöön. Mitä paremmin sisältö ja taidelähtöiset harjoitukset on suunniteltu, sitä paremmin ne palvelevat tarkoitusta. Tässä kokonaisuudessa tuli hyvin pian prosessin alussa ilmi, että pajojen kesto oli liian niukka näin suuren kokonaisuuden parhaaseen mahdolliseen käsittelyyn. Ihmisten kohtaaminen ja taiteellinen prosessi vaativat aikaa ja keskittymistä, jotta voidaan tavoittaa mahdollisimman hyviä, niin prosessia kuin siihen osallistujiaikin hyödyttäviä, lopputuloksia. Jos taidetyöpajoja järjestetään jatkossakin etätoteutuksena, kannustan tutustumaan erilaisten internetin tarjoamien alustojen hyödyntämiseen. Vaikka etänä on paikoitellen haastavaa toteuttaa perinteisiä taidelähtöisiä menetelmiä, voi niiden tilalle löytyä uusia digitaalisia mahdollisuuksia.

Mitä enemmän taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia tutkitaan ja todennetaan, sitä enemmän ne tulevat tutuksi kaikelle kansalle. Uskonkin, että pienetkin tutkimukset taiteesta hyvinvoinnin edistäjänä voivat olla merkittäviä viestintuojia, vähintäänkin tutkimukseen osallistuneille yksilöille, mutta myös suuremmalle joukolle ihmisiä. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia erilaisen kohdejoukon näkemyksiä taiteen ja kulttuurin suhteesta hyvinvointiin. Jos tutkittavaksi kohdejoukoksi saataisiin ryhmä ihmisiä, joille taide ja sen harrastaminen olisivat vieraampia ja kaukaisempia asioita, voisi hyvinvointivaikutuksien tutkiminen olla hyvin erilaista ja mahdollisten vaikutusten todentaminen merkittävämpää. Tällai-

sessä tutkimuksessa olisi tärkeää kerätä osallistujilta palautetta tutkimuksen loppuksi, jotta myös itse taidetyöpajaprosessin vaikutukset osallistujiin saataisiin talteen ja osaksi tutkimustuloksia.

LÄHTEET

Fancourt, D. & Finn, S. (2019). What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe (Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67). <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>

Greenwood, J. 2019. Arts-Based Research. University of Canterbury. Luettu 3.6.2021. <https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-29?print=pdf>

Coholic, D. 2010. Arts Activities for Children and Young People in Need: Helping Children to Develop Mindfulness, Spiritual Awareness and Self-Esteem. London : Jessica Kingsley Publishers. E-kirja.

Creative Health: The Arts for Health and Wellbeing. 2017. All-Party Parliamentary Group on Arts, Health and Wellbeing Inquiry Report. Luettu 16.12.2021. https://www.artshealthresources.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/Creative_Health_Inquiry_Report_2017.pdf

Hankesuunnitelma. 2020. TOSI – taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita – hanke. Julkaisematon. Opinnäytetyön tekijän hallussa.

Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. 2020. Taidetta! – kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.

Howarth, A. 2017. Foreword. Teoksessa Creative Health: The Arts for Health and Wellbeing. All-Party Parliamentary Group on Arts, Health and Wellbeing Inquiry Report, 4–7. Luettu 16.12.2021. https://www.artshealthresources.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/Creative_Health_Inquiry_Report_2017.pdf

Huhtinen-Hildén, L. 2019. Elämän ja arjen musiikkia – musiikillisen ilmaisun monia mahdollisuuksia. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat – käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–55.

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A-M. 2019. Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia. Tutkimuksesta tiiviisti 13. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Luettu 19.5.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137914/URN_ISBN_978-952-343-329-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Huhtinen-Hildén, L. & Karjalainen, A. 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat – käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–19.

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A-M. 2020. Systemaattisista havainnoista vaikutusten todentamiseen: Havainnointimalli luovaan ryhmätoimintaan. Tutkimuksesta tiiviisti 37/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140839/URN_ISBN_978-952-343-601-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. THL. Työpaperi.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Iivanainen, S. 2019. Väriä elämään – kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat – käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 57—100.

Isolampi, H. N.d. Musiikista hyvinvointia. Suomen musiikkineuvosto. Luettu 21.8.2021.

http://musiccouncil.fi/?page_id=1682

Kaattari, M. & Suksi, I. (toim.) 2019. Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa – Terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän raportti ja jatko-toimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:34. Helsinki.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karjalainen, AL. 2019. Elämää ja ajatuksia tekstiksi – kirjoittaminen itsetuntemuksen ja hyvinvoinnin tukena. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat – käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 101—140.

Koivisto, T. & Lehikoinen, K. 2019. Näkökulmia WHO:n taidetta ja terveyttä käsittelevään raporttiin. Taideyliopisto. Luettu 15.1.2022.

<https://blogit.uniarts.fi/kirjoitus/nakokulmia-whon-taidetta-ja-terveytta-kasittelevaan-raporttiin/>

Krutsin, P. 2021. Sanataide on luku- ja kirjoitusmotivaation moottori. Lukuliike. Luettu 22.6.2021.

<https://lukuliike.fi/sanataide-on-luku-ja-kirjoitusmotivaation-moottori/>

Kulttuurihyvinvointi. 2021. Turun ammattikorkeakoulu. Luettu 15.1.2022.

<https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/tutkimusryhmat/kulttuurihyvinvointi/>

Kulttuurikeskus PiiPoo. N.d. Ideologia. Luettu 15.1.2021.

<https://www.kulttuuripiipoo.fi/ideologia/>

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. THL. Tampere: Juvenes print – Suomen yliopistopaino Oy.

Känkänen, P. 2021. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Luettu 11.1.2022.
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat>

Lahtinen, E., Jakonen, O. & Sokka, S. 2017. Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus kulttuuripolitiikassa. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Tietokortti.
https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tietokortit/cupore_tietokortti_saavutettavuus.pdf

Laitinen, L. 2017a. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Laitinen, L. 2017b. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksiin. Sitran tietokortti. Luettu 15.1.2022.
https://media.sitra.fi/2017/11/21095355/Taiteen-ja-kulttuurin-vaikutukset-sosiaaliseen-hyvinvointiin-tietokortti.pdf?fbclid=IwAR0kMw8kvFpEEiyBQYRAInaGgIY-AJd0pf5x7Xmp_Zo7W35MKeMVK_xjM88l

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. 1.3.2019/166.

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600

Lehikoinen, K. & Rautiainen, P. 2016. Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja. ArtsEqual Policy Brief 1/2016.
<https://www.artsequal.fi/documents/14230/26193/Sote-sektori+suositus/df5a3d5e-ae2-413d-baea-cedce6db2575>

Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. 2017. Johdanto. Teoksessa Lehikoinen K. & Vanhanen, E. (toim.) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. ArtsEqual. 7—28.

Lehtonen, S. 2019. Taiteella on väliä. Teoksessa I. Tanskanen. (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 12—18.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010—2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

Lilja-Viherlampi, L-M. & Rosenlöf, A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen. (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 20—39.

Mikä on Ohjaamo? N.d. Luettu 15.1.2021.
<https://kohtaamo.info/mika-on-ohjaamo->

Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma. 2017. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. Taiteen edistämiskeskus. Luettu 26.5.2021.

https://www.tampere.fi/tiedostot/p/gS5Dfh9gp/pirkanmaan_kulttuurihyvinvointisuunnitelma.pdf

Puusa, A. & Julkunen, S. 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. E-kirja. 181—195.

Ryynänen, S., Nortio, E. & Varjonen, S. 2021. Soveltava teatteri taideperustaisena tutkimuksena. Teoksessa Ryynänen, S. & Rannikko, A. (toim.) Tutkiva mielikuvitus – Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Gaudeamus. 181—214.

Ryynänen, S. & Rannikko, A. 2021. Johdanto. Teoksessa Ryynänen, S. & Rannikko, A. (toim.) Tutkiva mielikuvitus – Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Gaudeamus, 11—30.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Mitä laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luettu 4.6.2021.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luettu 4.6.2021.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. Tutkimuksen arviointi – reflektointia. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luettu 6.1.2022.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_3.html

Silfverberg, P. 2004. Projektioapas. Osa II: Projektisuunnittelun käsikirja. Luettu 13.8.2021.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40898/SYKEmo_306.pdf?sequence=1

Siltanen, K. 2018. Kulttuurihyvinvointi poikkileikkaavana kokonaisuutena. Kulttuurisote-hankkeen Pirkanmaan loppuraportin koonti. Luettu 27.5.2021.

https://taikusydan.turkuamk.fi/uploads/2020/08/dd932d3e-kulttuurisote_pirkanmaa_loppuraportti_ks.pdf

Särkelä, R. 2020. Järjestöt palvelujen kehittäjänä. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Luettu 28.5.2021.

<https://www.soste.fi/kansalaisyhteiskunta/jarjestot-palvelujen-kehittajina/>

Taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita (TOSI). 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. Luettu 5.4.2021.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/taidetta-osallisuutta-ja-sosiaalisia-innovaatioita-tosi->

Taikusydän. 2017. Keskustelua käsitteistä – mistä oikein puhumme? Taikusydän – taiteen ja kulttuurin valtakunnallinen yhteyspiste. Luettu 26.5.2021.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/uutiset/kasitteet/>

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. 2015. Toimintaohjelman 2010—2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Luettu 27.5.2021.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. 2020. Taikusydän – taiteen ja kulttuurin valtakunnallinen yhteyspiste. Luettu 9.4.2021.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/info/taiteesta-hyvinvointia/>

Tampereen kaupunki. 2021. Kulttuurin ja terveyden edistämiseen kehittämissankkeille yhteensä yli 500000 euroa avustusta. Luettu 7.1.2022.
https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2021/03/15032021_2.html

Tuhkunen, M. 2019. Taidelähtöisyys kulttuurienvälisessä oppimisessä. Teoksessa Stack, S. & Stofberg, A. & Letiche, M. Taidelähtöiset ja toiminnalliset menetelmät kulttuurienvälisen oppimisen tukena. Kansalaisfoorumi. Verkko-opas.
https://kansalaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2019/01/Taidelahtoiset_ ja_ toiminnalliset_ menetelmat_ verkko-opas_ FI.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uud.laitos. Helsinki: Tammi. Luettu 11.1.2022. Vaatii käyttöoikeuden.
<https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789520400118>

Valtioneuvosto. 2020. Kulttuurihyvinvoinnin yhteistyöryhmä Taiku3. Luettu 27.5.2021.
<https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OKM045:00/2020>

Viestintäsuunnitelma. 2020. TOSI – taidetta, osallisuutta ja sosiaalisia innovaatioita – hanke. Julkaisematon. Opinnäytetyön tekijän hallussa.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä – ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja.

Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Luettu 10.8.2021.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta- ja- yleiset- analyysitavat/ laadullinen- sisallonaalyysi/>

LIITTEET

Liite 1. Havainnointirunko

(Huhtinen-Hildénin ja Isolan (2020) luovan ryhmätoiminnan havainnointimallia mukaillen)

1) Luovan toiminnan tavat ja välineet

- Mitä tehtiin: mistä aloitettiin, miten sitä kehiteltiin ja miten jatkettiin?
- Millaisia välineitä ja luovan toiminnan tapoja tilanteessa käytettiin ja miten?
- Millaisia tavoitteita ja ulottuvuuksia toiminnalle asetettiin?
- Miten prosessi eteni?

2) Osallistujien olemisen ja tekemisen tavat

- Mitä luova toiminta tekee mahdolliseksi osallistujalle?
- Miten osallistuja reagoi luovaan toimintaan?
- Millaisia tunnelmia osallistujista välittyy?

3) Ryhmän vuorovaikutus

- Vuorovaikutus ja huomiot ryhmätoiminnasta: mitä ajatuksia ja huomioita herää juuri tästä ryhmästä?
- Millaisia eleitä, ilmeitä, ilmaisuja, tunnelmia ja reaktioita havaitaan?
- Onko tilanteessa havaittavissa tunteiden tarttumista? Jos on, millaisissa tilanteissa tämä tapahtuu.
- Miten erilaiset tekemiset vaikuttavat vuorovaikutukseen?